

elevhälsa

Det unga internet
– ärligt, härligt
eller förfärligt?

Teknikutvecklingen innebär att vi i dag har en enorm tillgång till teknik som internet, datorer och mobiltelefoner. Barns och ungas liv ser därför annorlunda ut än för bara 10–15 år sedan.

Nya tillämpningar kommer ständigt. De unga tar snabbt till sig det som passar dem bäst, medan vi vuxna inte har lika lätt att hänga med. Vi klarar inte på ett naturligt sätt att lära barnen navigera på internet, eftersom internet inte fanns när vi var barn, ingen visade oss medan vi var små och nyfikna. Vi känner oss osäkra, barnen kan ju redan mer än vi.

Följden har blivit att barn och unga i hög grad ensamma har fått utveckla normer och samtalston i den digitala världen. De lägger ut texter och bilder på nätet och kommunicerar med främmande personer. Kvällstidningarna skrämmar med rubriker om e-mobbning, våld, sexuella övergrepp och ekonomiskt luren-drejeri som följd av de nya kommunikationsmöjligheterna.

Hur ska vi kunna skydda våra barn och unga, alla är ju ständigt åtkomliga om de blir mobbade, och det som kommer ut på nätet blir alltid kvar där?

Det är hög tid, för inte bara föräldrar utan även andra vuxna med ansvar för barn och unga, att skaffa sig tillräcklig kompetens för att kunna vara till stöd för barn och unga i den digitala världen. Det är inte tekniken i sig som är risken, det är bland människorna som använder den som inte bara möjligheter utan även risker kan finnas. De vuxnas levnadsvisdom behövs för att hjälpa barnen hantera riskerna.

Skriften kan hjälpa elevhälsans personal att ge bättre stöd till eleverna, även när det gäller deras liv på internet.

Innehåll

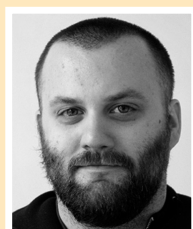
- 2 Författarporträtt**
- 3 Till läsaren**
- 4 Barns och ungas medievardag**
 - Inledning
 - Medievardagen
 - Internet – vad gör de egentligen?
 - Mobbning, sex och porr
 - Möten i verkligheten
 - Vad är skadligt?
 - Balans i livet
- 9 En social vardag online – några reflexioner**
- 10 Identitet och nätet**
- 14 En förtrollad värld – om att spela spel och utvecklas**
 - Våld i dataspel
 - Spelberoende och dataspel
 - Spelandets goda sidor
- 19 Viktig vuxennärvaro på nätet**
 - Risker tillika möjligheter
 - Kolla källan!
- 22 Mobbning på nätet**
 - Förebygga mobbning
- 25 ”Jag ska döda dig, din idiot!”**
 - Internet – inte helt lätt
 - Lagar och regler på nätet
 - Konsekvenser
- 27 Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet**
 - Bakgrund
 - Kunskapsläget före uppdragets genomförande
 - Kartläggning av svenska förhållanden
- 38 Ärligt, härligt eller förfärligt – avslutande tankar**
 - Sätta gränser
 - Engagemang och uppmuntran
 - Lek och spel för utveckling
 - Speciellt sårbara barn
- 40 Tips och råd från Medierådet**
 - Tio tips till föräldrar om internet
 - Tips till vuxna om barn, unga och mobiltelefoner
 - Tips till föräldrar om dataspel
 - Checklista för mötesplatser på nätet
 - Ordlista
 - Länktips

Författarporträtt

Ann Katrin Agebäck. Kanslichef på Medierådet sedan 1995. Tidigare arbetat som filmcensor vid Statens biografbyrå och som mediekonsult. Har också en bakgrund som lärare och studievägledare i Filmvetenskap vid Stockholms universitet.

Anders Ahlqvist, kriminalkommissarie vid Rikskriminalpolisens IT-Brottssektion. Ansvarig för internetfrågor och har därigenom kommit att intressera sig särskilt för frågor runt barns och ungas agerande på internet.

Johnny Lindqvist arbetar som konsult på Kommunikationsbyrån Dist, som är specialister på att kommunicera med ungdomar. Tidigare har han arbetat på stiftelsen Friends som föreläsare. De senaste åren har Johnny nästan uteslutande arbetat med frågor som rör barn/unga och internet.

Nicklas Lund är journalist och marknads-kommunikatör med bakgrund inom dags-, vecko- och månadspress. Nicklas arbetar som webbredaktör på Riksförbundet BRIS.

David Shannon är kriminolog. Han arbetar som utredare vid Brå:s Enhet för forskning och utveckling med inriktning på bland annat ungdomars kriminalitet och utsatthet för brott.

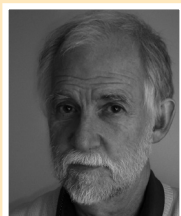
Annika Strandell är huvudredaktör för utbildningsserien Elevhälsa och f.d. Medicinalråd vid Statens Folkhälsoinstitut, tidigare Skolöverläkare i dåvarande Skolöverstyrelsen.

Sorosh Tavakoli, grundare VideoPlaza. Ung och ständigt uppkopplad entreprenör med stort intresse för sociala medier. Har en tvärvetenskaplig bakgrund från medieteknikutbildningen på KTH och Handelshögskolan. Tidigare projektledare för Rörliga bilder 2007, en undersökning om konsumtionen av rörliga bilder i Sverige. I dag driver han VideoPlaza som bygger teknik för att visa annonser i webb-tv.

Ewa Thorslund arbetar sedan många år som expert på etik- och säkerhetsrelaterade frågor för den svenska IT- och telekomindustrin. Hösten 2007 gav Ewa ut boken "Säker på nätet?" i samarbete med Medierådet, BRIS, Friends och Rikskriminalpolisen via Bonnier Carlsens förlag. Boken riktar sig till föräldrar och andra vuxna i barns och ungas vardag och ger konkreta råd om hur vuxenvärlden kan utgöra ett bra stöd i ungas digitala vardag.

Björn Wrangsjö är docent i barn- och ungdomspsykiatri, psykoanalytiker och familjeterapeut, författare med bl.a. *Tampas med tonåringar* 2004, *Tonårstid* (tillsammans med Majlis Winberg Salomonsson) 2007.

Till läsaren

Ärligt, härligt eller förfärligt? Det unga internet rymmer förstås alla dessa egenskaper. Det kan vara ärligt, men det finns också stort utrymme för oärlighet, som inte alltid är så lätt att avslöja. Det kan uppenbarligen vara härligt, annars skulle det inte ta så stor plats i våra barns liv. Och framför allt via massmedia har vi blivit uppmärksammade på att det kan vara rent förfärligt. Det är med andra ord som livet brukar vara, det verkliga livet.

Vi vuxna har på olika sätt uppgiften att vägleda barn och unga så att de utvecklas optimalt och får ett så rikt och bra liv som möjligt, och klarar sig bra i samhället. Men med den snabba tekniska utvecklingen är detta inte alltid så lätt. Vi klarar inte på ett naturligt sätt att lära barnen navigera på internet, eftersom internet inte fanns när vi var barn, ingen visade oss medan vi var små och nyfikna. Vi känner oss osäkra, barnen kan ju redan mer än vi.

Men barnen har inte de vuxnas levnadsvisdom, det är den vi kan och måste bidra med. Det är inte tekniken i sig som är risken, det är bland människorna som använder den som inte bara möjligheter utan även risker kan finnas.

Elevhälsans personal har extra stort ansvar för de mest sårbara eleverna. Att i samtalen med dessa unga även kunna ha med deras liv på internet är en angelägen uppgift, eftersom deras utsatthet gör dem sårbara även i den digitala världen.

Denna skrift har tagits fram i samarbete med Medierådet. En stor del av materialet är hämtat från eller inspirerat av Medierådets seminarieverksamhet, som är en del av EU-kampanjen "Det unga internet" som rådet driver i Sverige.

Det har varit ett roligt och lärorikt samarbete, för vilket jag varmt tackar Ann Katrin Agebäck, kanslichef, samt Alex Amneus, informations- och pressansvarig. Ett varmt tack även till övriga organisationer samt författare för deras värdefulla bidrag. Det är min förhoppning att skriften ska vara till hjälp så att skolans elever kan få bättre stöd av elevhälsans personal även i sitt liv på internet.

I texten förekommer insprängda rutor med citat från barn och unga. De icke namngivna är frågor som ställts till BRIS med begäran om hjälp. De namngivna är resultatet av frågor till mina 11 barnbarn och bonusbarnbarn.

Stockholm augusti 2008

ANNIKA STRANDELL

I texterna används begreppet dataspel som ett samlingsbegrepp för datorspel och tv-spel.

Barns och ungas medievardag

AV ANN KATRIN AGEBÄCK

Inledning

Medierådet är en kommitté vid Kulturdepartementet som arbetar med mediepåverkan och med barns och ungas medievardag. Syftet med vårt arbete är att minska riskerna för skadlig mediepåverkan. De metoder vi använder är främst kunskapsinsamling om barns och ungas medievardag och spridning av råd och information. På så sätt hoppas vi ge stöd och redskap till föräldrar och andra vuxna att i sin tur stödja barnen att bli mer kritiska och kompetenta medieanvändare.

Som regeringens expertorgan på området är det viktigt att vårt arbete baseras på fakta, och inte okritiskt utgår från de svarta rubriker vi ständigt ser i pressen om pedofiler på nätet eller dataspelsberoende pojkar. Hur proportionerna ser ut, och var riskerna verkligen finns är en fråga vi ständigt ställer. Hur använder och upplever de flesta barn och unga sin medievardag? Vilka är problemen? Vilka barn är mest i riskzonen för att råka illa ut?

Vi genomför därför den återkommande studien *Ungar & Medier*. Ungar & Medier är genomförd som en kvantitativ urvalsundersökning med postal enkät hem i brevlådan. De 2 000 barn/unga mellan 9–16 år och de 2 000 föräldrar med barn i samma åldrar som tillfrågats finns inte i samma familjer och har därför inte kunnat påverka varandras svar. Svarsfrekvensen är god, senast svarade 70 pro-

cent av barnen/ungdomarna och 69 procent av föräldrarna.

Medievardagen

Hur ser då medievardagen ut? Hur ser det till exempel ut på barnens rum när det gäller medieteknik? Ja, inte som "förr i tiden", när hela familjen kunde samlas framför familjens enda tv-apparat i vardagsrummet och tillsammans se samma program. I dag har 70 procent av barn/unga någon form av mediebärare på sitt eget rum, en tv är det vanligaste. Men hela 38 procent har en egen dator, med en klar övervikt bland pojkarna – nästan hälften av dem har det. Denna könsskillnad är genomgående i studien, pojkar och flickor använder medier olika och upplever också innehållet på olika sätt.

På frågan om vad de oftast gör på fritiden/efter skolan toppas listan intressant nog av tre aktiviteter som *inte* innefattar medieanvändning: träffa kompisar, göra läxor och hålla på med någon sport. Först på fjärde plats kommer ett mediebruk, att titta på tv. På femte plats kommer att

"Jag är ute på nätet typ varje dag. Jag spelar spel och chattar med mormor och kompisar. Jag tycker det är lagom mycket, jag hinner vara med mina kompisar efter skolan så mycket jag vill också."

Sandra, 8 år

hålla på med internet. Men tittar man på barn (9–12 år) och unga (12–16 år) ser användningen av internet olika ut. Det är främst de unga som är flitiga internetanvändare, samtidigt som vi ser att internetanvändningen kryper ner i åldrarna från år till år.

I dagens mediedebatt är s.k. dataspelets beroende en stor fråga, dvs. ungdomar som fastnar framför datorn med att spela och ibland försummar både skola, sömn och hygien. Vi har därför försökt att få en bild av hur många som verkligen är högkonsumenter. I vår studie har vi valt att kalla de som använder en specifik medief orm mer än tre timmar per dag för högkonsumenter. Jag vill betona att detta inte är någon vetenskaplig definition utan ett arbetsbegrepp. Det innebär alltså inte med automatik att det handlar om en problematisk användning. Även högkonsumenter kan ha balans i sina liv och göra många andra saker parallellt med spelandet. Det visar sig då att den mest omfattande högkonsumtionen gäller internet och unga (27 procent) följt av tv-tittandet. Högkonsumtion av dataspel uppges av 9 procent.

När vi tittar på föräldrarnas svar så överensstämmer i stort deras bild av barnens medieanvändning med den som barn och unga själva uppger. Men när det gäller omfattningen av mediebruket underskattar föräldrarna användningen, bara 5 procent av föräldrarna uppger att barnen är högkonsumenter, jämfört med 9 procent av barnen. En förklaring är säkert att en stor del av mediekonsumtionen sker på barnens eget rum, utan föräldrainsyn.

Datorspel och internet är de medier man oftast använder på egen hand, tv-tittandet och tv-spelandet sker oftast tillsammans med andra, kompisar eller familj.

Internet – vad gör de egentligen?

En fråga som vuxenvärlden ständigt ställer är vad de *egentligen* gör när de sitter framför skärmen timme ut och timme in. Det absolut populäraste, speciellt bland de unga, är att chatta, dvs. att ”prata” med andra och oftast med dem man redan känner. Att umgås och kommunicera och att vara på mötesplatser på nätet, t.ex. Bilddagboken eller Playahead, är en central del av ungas vardag i dag. På andra plats kommer att spela spel, vilket är något mer populärt bland barnen än bland de unga. När det gäller datorspel finns det stora skillnaden mellan pojkar och flickor, 48 procent av pojkarna spelar datorspel medan bara 12 procent av flickorna gör det.

Mobbning, sex och porr

66 procent av samtliga uppger att de aldrig har råkat ut för att någon har varit elak eller mobbat dem på internet. 16 procent uppger att detta har inträffat någon gång. Vi vet i dag att den mobbning som tidigare fanns på t.ex. skolgården nu också finns både på nätet och i mobiltelefonen. För den mobbade innebär det att man ständigt kan vara utsatt. Samtidigt ger den nya tekniken bevis i svart på vitt och det är lättare att anmäla till skola eller

Nätet är ju himla praktiskt och nyttigt egentligen. Men så läser man om porrsajter och nazist-propaganda och då vill jag bara stänga av alltihop. (*Eva, mamma, 36 år*)

polis. Och tala med någon vuxen ska man göra, ingen ska acceptera mobbning.

Porr då? Ja, det finns det gott om på nätet. Och det är vi vuxna som är de största konsumenterna och det är också vuxna som producerar och lägger ut porren. 37 procent av 12–16-åringarna uppger i studien att de någon gång kommit i kontakt med sex- och porrsajter på nätet. Det är vanligare bland pojkar än bland flickor. 47 procent av pojkarna uppger att de kommit i kontakt med detta jämfört med 27 procent av flickorna. Vi vet från andra studier att siffran är betydligt högre ju äldre ungdomarna blir. Tittar vi på 18-åringar så har i stort sett alla pojkar kommit i kontakt med porr, och merparten av flickorna.

De flesta som kommit i kontakt med porrsajter uppger att de inte brydde sig. Porren verkar ha blivit en självklarhet om man använder internet, den bara finns där vare sig man vill eller inte. Flickorna har dock överlag en mer negativ upplevelse än pojkarna. De uppger i större omfattning att det var "äckligt" eller att "önskar att jag aldrig hade sett det" medan många pojkar uppger att de gillar det, att det är "coolt, häftigt".

Barn/unga har haft kontakt med sex och porr på nätet i något högre utsträckning än vad föräldrarna tror. Det är inga dramatiska skillnader, snarare högst naturliga. Barn/unga kanske inte talar om

allt för sina föräldrar och kontakterna kanske inte upplevdes som särskilt märkvärda.

Möten i verkligheten

76 procent av de unga uppger att det aldrig har inträffat att någon på internet har pratat om sex med dem utan att de ville det. Samtidigt vet vi från en Brå-studie att nästan hälften av 16-åriga flickor i dag säger att de råkat ut för detta.

9 procent av de unga har träffat någon i verkligheten som de har lärt känna på internet. De flesta hade med sig någon de känner till ett sådant möte, oftast en jämnårig kompis. 2 procent uppger att de gick ensamma till mötet. På frågan om vad som hände uppger de flesta att det var roligt eller inget särskilt, de bara träffades. Samtidigt vet vi ju att det finns barn, om än en liten grupp, som råkar illa ut. Den kunskap vi har i dag pekar på att det främst är de socialt utsatta barnen som far illa i verkligheten som också är riskzonen när det gäller internet; det är barn som söker kontakt och bekräftelse via nätet.

Vad är skadligt?

Eftersom Medierådet arbetar med skadlig mediepåverkan är det viktigt för oss att ta reda på vad barn/unga och föräldrar anser vara skadligt. Vi har frågat barn och unga vilket medieinnehåll de mår dåligt av och föräldrarna vad de anser vara skadligt medieinnehåll för deras barn. Frågorna är alltså inte helt identiska. Resultatet var det mest överraskande i hela

studien och också den fråga som visade på det största glappet mellan generationerna. De ungas svar tyder på en stark empati för dem som har det svårt i samhället. De uppger främst att de mår dåligt av att se när barn, djur eller människor lider och mår dåligt och därefter av verkligt våld, t.ex. på nyheterna.

Föräldrarna har en helt annan uppfattning. De anser – traditionsenligt – att sex och porr är mest skadligt för barnet, följt av spelat våld, i exempelvis långfilmer och tv-serier. Medan 83 procent av föräldrarna uppger sex och porr som mest skadligt anser bara 18 procent av de unga detsamma. När det gäller spelat våld uppger 67 procent av föräldrarna detta, men enbart 14 procent av barn/unga. Skillnaderna i svaren är mycket intressanta och ger oss på Medierådet anledning att forska vidare kring detta. Oroar sig kanske föräldrar för fel saker? Förlitar de sig mer på massmedias rapportering än de lyssnar till de egna barnen? Pratar de alls med varandra?

Balans i livet

Går vi bara något år tillbaka i tiden fanns en omfattande debatt om våld i media och i vilken mån det kunde påverka till aggressiva handlingar i verkligheten. I dag handlar debatten mer om *hur* de använder medierna. Mediedebatten om internet berör till stor del faror och problem kring interaktionen, dvs. att unga möter vuxna som vill dem illa, att de lämnar ut uppgifter och bilder om sig själva eller andra som sedan cirkulerar runt i evighet.

Vi frågade därför barnen och ungdomarna om hur de ser på balansen i sitt liv, både när det gäller mediebruk och andra aktiviteter. De flesta anser att de ägnar lagom med tid åt det mesta. Men där finns grupper som anser att de ägnar för mycket tid till medier, och då främst åt internet (19 procent) följt av tv och sedan datorspel. Intressant är att 22 procent av de unga anser att de ägnar för lite tid till familjen, medan bara 14 procent av föräldrarna anser att deras barn gör det. Man kan tolka det som att barnen efterlyser mer familjetid än vad föräldrarna tror att de vill ha.

På en avslutande fråga om hur de skulle uppleva en vecka helt utan tv, datorspel och internet tycker en så stor andel som 38 procent att det inte spelar någon roll. 16 procent av de unga tycker dock att det skulle vara omöjligt, och bland dem finns en stor del högkonsumenter. Frågan är om de som är unga i dag egentligen kan bedöma vad detta skulle innebära, de nya medierna är inte längre en separat fritidssyssla utan en naturlig och integrerad del av livet. Bredbandsuppkopplingar, trådlösa nätverk och uppkoppling i mobilen har gjort internet till en självklarhet, det finns där lika självklart som luften man andas.

LÄS MER OM UNDERSÖKNINGEN

Ungar & Medier 2006, fakta om barns och ungas användning och upplevelser av medier. Medierådet 2006.

Hösten 2008 kommer en ny upplaga av Ungar & Medier att publiceras på Medierådets webbplats www.medieradet.se

En social vardag online – några reflexioner

AV SOROSH TAVAKOLI

Det är viktigt att förstå drivkrafterna som ligger bakom internetanvändande. Tanken är inte att alla ska använda dessa medier, men att det ska finnas en förståelse för de som gör det. När det gäller det sociala umgänget handlar medier om precis samma saker som det verkliga livet. Vi vill visa upp vilka vi är och bygga en identitet. Vi vill hålla koll på vad våra nära och mindre nära vänner gör, och vi vill ibland skvallra lite. Den största drivkraften bakom användningen av dessa medier är att det är roligt!

Låt oss ta Facebook som exempel. Facebook kräver inte att man är där just då som när man pratar i telefon, och det kostar inget att bli medlem. Facebook ger möjligheter att visa upp sig som man är precis när man vill. Man kan ladda upp bilder från mobilen direkt på nätet för att visa upp det man vill. Man kan filma och lägga ut det som händer på nätet med 1,5 sekunders fördröjning.

Facebook skapar en kommunikation bland vänner och vännerns vänner, där man t.ex. kan leta stuga till påsken, skicka

ut en inbjudan till ett evenemang, och även svara om man kommer. Vill man gå ut och ta en öl på en bar lägger man ut det, så får man se vilka som kommer. Det är ett enkelt sätt att ta vara på alla kontakter man har. Det berikar de verkliga kontakterna att man redan vet lite om sina vänner när man träffar dem. Man frågar inte längre "Vad har du gjort?", utan i stället direkt "Jag såg att du var på bio i lördags, hur var filmen?"

För att det ska fungera bra krävs att man tänker igenom hur mycket man ska lägga ut, om man har t.ex. både vänner, elever, arbetskamrater/affärsrelationer som "vänner" (dvs. kontakter i sin profil). Det finns kanske saker man inte vill dela med alla dessa olika grupper av "vänner".

Om någon annan lägger ut en bild där man är med, och man inte vill det kan man be personen ta bort den. Om han/hon inte gör det så brukar organisationen göra det. Det gäller att tänka efter, så man kan stå för det man lägger ut. Man kan ha sin facebook stängd för alla utom "mina vänner".

"Jag är inne på Internet varje dag 2 timmar, det är så mycket vi får. Jag är på msn men mest på Bilddagboken. Där lägger jag ut bilder, på allt möjligt, min hund, kompisar, vad jag gjort, t ex spelat tennis, och bevakar kompisars bilder, ger kommentarer. Jag tycker Internet är kul, man träffar nya människor. Jag hinner med tillräckligt med annat också."

Andrea, 13 år

Utvecklingen går fort, Facebook är kanske redan passé. Men i så fall kommer nog något liknande i stället.

På MSN Messenger chattar man med personer man själv valt att lägga in på sin lista över kontakter. Om någon kommer in eller tar kontakt som man inte vill ha att göra med kan man "blocka" honom, så kan han inte komma in på sidan.

"Community" är en social plats, där man kan prata med likasinnade. Det fungerar precis som i vanliga livet, men med andra regler. Man kan t.ex. låtsas vara någon helt annan än den man är. Det finns filter som gör att man kan ta bort sådant som verkar fel, man kan blockera för att markera att man vill sätta stopp, "jag vill inte vara med". Att umgås på nätet kan för vissa innebära en press att ha något att visa upp. Det kan bli lite skryt, att man ska ha gjort något över helgen. Men det blir också lättare att hitta likasinnade med samma intressen. På så sätt kan det bli lättare att hitta sin egen identitet med hjälp av nätet.

"Hej, jag är extremt datorberoende. Men vill samtidigt inte vara det... Hade ett löfte med mamma och pappa, kunde inte hålla det... Jag ligger även efter mycket i skolan, och är jätteledsen. Jag har försökt massa gånger att komma överens med mamma, pappa, att lova att inte sitta lika mycket vid datorn men KAN bara inte sätta läxor/plugg framför datorn. Går bara inte..."

Tonårsskille

Tonårstidens utvecklingsuppgifter består i att forma och erövra en ny självständighet samt att finna och befästa sin identitet. Men vägen dit är lång och komplicerad, inte för alla, men för många. Tonåringar kan vara vilsna, de kan ha svårt att finna sin väg i livet. De kanske prövar sig fram, rastlöst och hektiskt, eller isolerar sig i dyster leda. Samhället, skolan och föräldrarna förstår sig inte på dem och tonåringarna förstår sig varken på samhället eller på sig själva. Att tonåringen finner sin personliga identitet kan tyckas som en del av lösningen på problemen.

Man kan också se det som att när problemen löser sig är det vanligen ett tecken på att identiteten börjar ta form. Även om identiteten och dess utveckling står i fokus under tonåren är identiteten överordnad och bärande, inte bara under denna period, utan genom hela livet. En bärande och sammanhållen identitet vilar på vissa förutsättningar, nämligen att en tonåring har tillgång till följande upplevelser:

- en känsla av att känna sig hemma i sin egen kropp
- en upplevelse av att det finns kontinuitet och något avgörande gemensamt i de självbilder individen kommer i kontakt med då vederbörande minns sig själv steg för steg bakåt i tiden
- att vederbörande upplever sig respekterad och uppskattad av de personer

som han eller hon ser som auktoriteter

- att man tycker sig veta vad man håller på med.

Låt oss börja med förhållandet till kroppen. Det finns tydliga kroppsideal, men få ramar för vad som är "helt okej", även om det inte är idealiskt. Många tonåringar, särskilt flickor, kan känna sig vilsna i denna gräzon. Över hälften av tonårsflickorna ogillar sitt utseende. Fysisk intimitet, inte minst sexuell sådan, är också ett problemområde inom vilket grupptrycket kan få betydelse.

En tonåring har en mängd inre bilder av sig själv i olika situationer, tillsammans med andra som lagrats på varandra under hela barndomen. Nya självbilder skapas nu undan för undan av tonåringen i alltmer jämlika relationer till föräldrarna och andra vuxna. Dessa inre bilder ska få större tyngd i vardagen än självbilder av mer barnsligt beroende. Det kan vara svårt för en tonåring att få ihop olika bilder av sig då de vistas i ett antal olika sammanhang i vilka de använder olika sidor av sig.

Bekräftelsen från auktoriteter kan vara problematisk, mer än tidigare. Intensiteten i auktoritetshierarkierna har minskat i takt med att jämlikheten har utvecklats. Vuxna är inte längre automatiskt auktoriteter för tonåringar, inte ens om de har fått auktorisation från

samhället. Det har inte minst lärare och poliser fått erfara. Det är tonåringen som slutgiltigt avgör vem som är bekräftande-auktoritet i hans eller hennes värld. Bekräftelse, när en sådan kommer till stånd, består inte bara av att en viktig person känner igen och bemöter något hos tonåringen som positivt, utan innebär också ett autentiskt möte, stimulans och uppmuntran.

Man urskiljer två oberoende dimensioner i identiteten: engagemang och utforskande. *Etablerad identitet* innebär att individen har utforskat olika möjligheter innan han eller hon har funnit sin form och sitt innehåll. Den etablerade identiteten ger goda möjligheter till engagemang. *Forcerad identitet* innebär att form och innehåll låsts innan ett utforskande genomförts, vilket inte hindrar starka engagemang. *Moratoriet* innebär att individen fortfarande är i färd med att undersöka olika möjligheter, inte sällan med en hög ångestnivå och svårigheter till långvarigt engagemang. *Identitetsdiffusion* innebär att individen varken har utforskat olika möjligheter eller funnit en form, vilket är grunden för ett riktat kontinuerligt engagemang.

Till denna beskrivning kan fogas begreppet *negativ identitet*. Den negativa identiteten finns som en aspekt inom oss alla, och rymmer allt det som vi anar oss vara och som vi inte kan acceptera och tar avstånd ifrån, men som trots detta finns vilande, aktiverbart då vi står under emotionellt tryck. För ungdomar som inte kan finna uttryck för positiva självbilder och få dem bekräftade av auktoriteter kan ett utedande av den negativa identiteten

vara ett alternativ till att leva i ett vagt gränsland av icke-bekräftad tillvaro.

Identitetsutvecklingen har karaktär av kris. Mycket av tidigare attityder och förhållningssätt till andra och föreställningar och upplevelser av en själv måste revideras. Tonåringen kan som ett led i sin normalutveckling uppvisa vissa tecken på en identitetsförvirring. Den kan vara mild och relativt snabbt övergående eller djupgående och långvarig. Identitetsförvirringen berör följande områden:

- **Tidsperspektivet:** Upplevelsen präglas av en känsla av intensiv brådska, plågsamt stillastående eller i extrema fall av en upplösning av tidsperspektivet.
- **Psykisk sammanhållenhets:** Tonåringen känner en vag ångest för att inte riktigt kunna hålla sig samman, en förnimmelse av brist på inre fokus eller i svårare fall drabbas av en skräck för att falla isär och upplösas.
- **Aktivitet:** Upplevelsen varierar från en känsla av att det är motigt att ta initiativ, till en förlamande känsla av att inte kunna koncentrera sig eller företa sig något över huvud taget. Ibland kan tillståndet övergå i hektisk aktivitet.
- **Överklighets- och tomhetsförmimmelser:** Upplevelsen präglas av brist på kontakt, sammanhang och fokus. Denna kan variera från att vara situationsbunden till att fylla upplevelsefältet eller finnas som en plågsam bakgrund till allt upplevande.
- **Känsla av isolering:** Denna upplevs ofta som en sårbarhet och en känsla av att vara avskuren, att inte kunna nå fram.

Identitetskrisen utlöses av en eller flera företeelser i kombination. Det kan handla om att hantera nya upplevelser av den växande kroppen, fysisk intimitet, nya vägval i studier eller yrke, svårundvikliga konkurrenssituationer eller problem att finna sig till rätta i psykosociala sammanhang.

Tonåringens identitet och inre normsystem påverkas i hög grad av vad som leder till uppskattning och status i tonårsgruppen av jämnåriga. Att vara accepterad av jämnåriga är vanligtvis mycket viktigt. Tonåringarnas umgängesvanor styrs numera mycket av den moderna teknologin. Man kan stå i mer eller mindre ögonblicklig och konstant kontakt med varandra via mobilen. Nätverken kan hållas ihop med större flexibilitet än förr i världen när de ungdomar som hade moped träffades nere vid kiosken.

Internet innebär nya möjligheter men också nya risker. Ungdomar kan få kontakt via nätet, bland annat på chattsajter och via online-spel. Här väljer man helt själv hur man ska presentera sig. Vilka egenskaper man vill testa bestämmer man själv. Man kan pröva sig fram och utveckla sidor av sig själv som aldrig skulle vara möjliga att pröva i verkligheten. Därigenom får tonåringen nya självbilder att förhålla sig till.

Driftiga tonåringar kan äga sin egen kunskapsutveckling på ett helt unikt sätt. De kan ta reda på snart sagt vad som helst som de vill ha ökad kunskap om. Avigsi-dorna är dock påtagliga. Att tillbringa många timmar om dagen framför datorn kan lägga hinder i vägen för viktiga ålders-adekvata samspelsfarenheter med jämn-

”Jag är ute dagligen, utom när vi är på landet. Jag spelar WoW, några timmar, kanske 3. Jag chattar med min flickvän och med kompisar. Bra med nätet är att man kan skaffa sig information snabbt, och hålla kontakt med vänner som bor långt bort. Det är kul med Internet, och jag hinner med annat också, så mycket jag vill.”

Martin, 15 år

åriga samtidigt som sömn och skolarbete blir lidande.

Bekräftelse på nätet är dock inte det samma som bekräftelse i verkligheten. Vissa tonårsflickor tycks ha ett behov av att få sin kropp och sin attraktivitet bekräftad via nätet. Riskerna med detta har ännu inte blivit tillräckligt väl beaktade av dessa flickor. Risken för mobbning och utanförskap, med negativa konsekvenser för självbilden är både påtaglig och svår-bemästrad på nätet. Det har också blivit möjligt att få status genom att leverera spektakulära videoklipp till internet.

Sammanfattningsvis har nätet kommit att bli en arena för nya tonårsrelationer och kreativ utprövning av nya aspekter av identiteten. Nackdelar och risker har ännu inte beaktats fullt ut av tonåringarna. Det är också viktigt att beakta att tonåringar i alla tider tagit risker, väl medvetna om att vuxenvärlden varnar för dessa. Den mest framkomliga vägen för riskhantering utgår sannolikt ifrån att ungdomar informerar varandra.

En förtrollad värld – om att spela spel och utvecklas

AV EWA THORSLUND

Dataspel är roligt och engagerande men lämnar få av oss vuxna helt oberörda. De skapar ibland konflikter i familjelivet, och oroar. Är de skadliga, blir man aggressiv av våldsamma spel, blir barn och unga spelberoende?

Spelandet har flera sidor och ibland är de motstridiga. Genom att spela kan man utveckla nya färdigheter och utvecklas som människa. Man kan interagera med andra och få kompisar för livet. Ibland är det tävlingsmomentet som lockar, ibland problemlösningen. Att få känna sig duktig. Ibland lockar det att få träda in i en helt ny värld, få drömma sig bort en stund. Det är precis som att läsa en spännande bok eller se en bra film. Antingen det gäller skriftrullen, boken, radion, tv:n, dataspelen eller andra virtuella världar har alla tidsepoker sina medier. Och det kanske är tiden som avgör vilken underhållningsform som kan anses vara utvecklande och vilken som anses destruktiv?

Jag har chattat med en tjej i snart 1,5 år, och vi har så himla mycket gemensamt! Jag kan ligga i flera timmar å bara prata, å prata, å prata med henne! Hon är så fin och snäll och rolig å allt sånt förutom en sak! Jag vet inte hur man kan prata med sina föräldrar om sånt här. Pappa är jätterädd för "internetfolk" och tror att alla jag chattar med heter ralf och är 58 år!

Kille 14 år

Men framför allt handlar det om att ha kul.

Den andra sidan av myntet är när vi som vuxna känner att situationen blir ohanterlig. När spelande tar för mycket tid och energi, när det börjar gå ut över livets övriga måsten och glädjeämnen. Vi står inför ett problem där vi som vuxna inte har egna erfarenheter att luta oss mot. Vi försöker kanske styra så gott vi kan genom att säga: "Nä, nu får du gå ut i friska luften en stund" eller "Ska du inte ringa någon kompis?"

Enligt organisationen Fair-Play (www.fair-play.se) handlar problematiken kring dataspel framför allt om bristande föräldraskap och hur mycket föräldrar egentligen engagerar sig i barnens spelande.

Om man som vuxen ibland sitter med och spelar kanske man lär sig hur spelen fungerar. Vissa spel tar ganska lång tid. De har en början och ett slut. Ofta är flera personer involverade. Man går inte bara in och avbryter hur som helst. Det är som att plötsligt bryta en fotbollsmatch som ditt barn spelar tillsammans med andra i den fysiska världen. Vilket liv det skulle bli! Vi är ju nästan alla uppvuxna med lagsporter och reglerna som gäller för dem. Där är det självklart. Om vi nu lär oss regler och tillvägagångssätt i den virtuella spelvärlden, kanske vi minskar antalet krockar framöver. Då är det bättre med tydliga regler för när och hur länge

BILDARKIVET.SE

Country	Population	GDP	Rank
United States	280,000,000	\$14,000,000,000,000	1
China	1,300,000,000	\$10,000,000,000,000	2
Germany	82,000,000	\$3,000,000,000,000	3
France	64,000,000	\$2,000,000,000,000	4
United Kingdom	61,000,000	\$1,800,000,000,000	5
Italy	60,000,000	\$1,600,000,000,000	6
Spain	45,000,000	\$1,400,000,000,000	7
Japan	127,000,000	\$5,000,000,000,000	8
South Korea	46,000,000	\$1,000,000,000,000	9
India	1,000,000,000	\$1,000,000,000,000	10

man överhuvudtaget får spela. Då blir det inga överraskningar för barnet eller ett godtyckligt agerande från den vuxne.

Föräldrarna i Fair-Plays studie menar att barnen

- rör sig för litet
- sitter uppe för länge, blir trötta och hängiga i skolan
- får huvudvärk
- inte hjälper till hemma
- ockuperar datorn
- stör med hög ljudvolym när de spelar.

Dessutom menar de att samspelet i familjen blir sämre eftersom spelande barn och unga anses "okontaktbara".

Men vad är orsak och verkan? Beror problemen på spelen, eller hänger det på föräldraskapet? Det är klart att man blir trött om man inte går och lägger sig i tid, oavsett om det beror på att man spelar dataspel, bakar bullar eller läser finlitteratur. Och om man inte sover tillräckligt får man både ont i huvudet och blir lättirriterad. Frågan är om de som tränar friidrott fyra dagar i veckan hjälper till mer hemma?

"Hej! Jag vill ha hjälp. Jag är ovän med en annan kille och på msn så skriver han att jag är en böge mm och att jag ska få stryk i skolan... Mamma vet om det och hon säger att jag ska säga till honom nästa gång han skriver nåt sänt. Men är det enda sättet?! Jag vill inte hamna i slagsmål i skolan, vad ska jag göra?!"

Kille 14 år

Våld i dataspel

Blir barn och unga mer våldsamma och utagerande av våld som de upplever via olika medier? Alla individer tolkar intryck och påverkas på olika sätt. Det är därför vanskligt att generalisera.

Det finns erfarenheter som visar att

- både barn och vuxna kan imitera och kopiera tips och instruktioner om hur till exempel våld utövas. Dessa behöver man inte gå ut och praktisera direkt på gatan, utan de lagras för att sedan eventuellt användas vid ett senare tillfälle. Notera dock att dessa tips lika gärna kan inhämtas från andra medier som tv, radio eller böcker. Tipsen kan också snappas upp på en community eller på en fritidsgård.
- aggression till följd av medievåld sällan ensamt påverkar våra handlingar. Våra intryck från media blandas i en smältdegel tillsammans med våra andra föreställningar och erfarenheter, med det vi har med oss från hemmet, skolan och kamratkretsen – långt viktigare faktorer i omgivningen i form av sociokulturell bakgrund, ogynnsamma samhällsvillkor, bristande vuxenkontroll och dylikt. Allt detta tillsammans bidrar till om – och hur – vi praktiserar "vårt" medievåld eller ej. Det är med andra ord så att aggression hos barn och unga bara till en mycket begränsad del beror på medievåld och/eller andra våldsinfluenser.
- rädsla kan vara en effekt av medievåld. Ibland söker barn och unga, och även vuxna, denna effekt aktivt, eftersom det är lite spännande. Men problemet

uppstår när effekten är oväntad och oönskad. Rädslan förstärks när barnet kan identifiera sig med offret, om våldet känns oberättigat och är för ingående skildrat eller alltför realistiskt.

- medievåld också kan ge en felaktig bild av hur våldet ter sig i verkligheten. Det kan vara så att barn tror att en människokropp tål mycket mer av sparkar och slag än vad den faktiskt gör. Men det kan också vara så att medievåldet ger en bild av att verkligheten är mer våldsam och brutal än den faktiskt är och därmed skapar onödig oro.

Återigen, det just nämnda handlar om hur medievåld *kan* påverka. Med det menas medievåld i allmänhet – inte specifikt hur datorspel påverkar.

Spelberoende och datorspel

Att vara spelberoende är ett begrepp som används litet slarvigt i dessa sammanhang. Spelberoende avser spel om pengar, det vill säga *gambling*. I dag vet vi inte om liknande missbruk eller beroende kan uppstå kring spel som *inte* handlar om *gambling*. Kanske är det så att ett överdrivet datorspelande är att jämföra med annat som man under en viss tid blir helt uppslukad av? Det är som att lägga ner extremt mycket tid på att spela fotboll, se på tv eller läsa böcker.

Det innebär ju inte att det är oproblematiskt att spela datorspel åtta timmar varje dag. När en sysselsättning eller ett nöje går ut över annat i livet måste man förstås göra något åt det. Fortsätter bar-

Min dotter har alltid haft lite svårt med killar, men nu har hon träffat en kille på nätet som är jämgammal med som bortio mil bort. Han verkar snäll och trevlig på alla sätt, men jag är ändå tveksam till att hon ska åka och hälsa på honom.

(Charlotte, mamma, 40 år)

net eller den unge att spela och inte lyssnar på föräldern eller den vuxne trots tillsägelse, är det ofta ett *annat* problem. Ett problem som sällan har sin grund i själva spelandet.

Det måste finnas någon form av balans. Det gäller för oss alla. *Ett* sätt skulle kunna vara ett gemensamt kontrakt där man ställer upp ett antal regler som ska gälla. När får man spela, och hur länge? Vad ska vara uppfyllt för att man ska få sätta sig ner vid datorn? Det kan gälla till exempel läxläsning. Det kan vara en kompromiss där alla i familjen både ger och tar. En lösning där den spelande får ta eget ansvar. Men det är inte enkelt, det gäller att stå på sig som förälder och vuxen.

Det handlar om viktiga saker som respekt för varandra inom familjen men också för ingångna avtal, som man brukar säga. Så länge man sätter upp *rimliga* gränser och regler, och helst i bästa samförstånd, brukar det fungera ganska bra. Det kan till och med kännas ganska tryggt.

Spelandets goda sidor

Att barn och unga själva ser många fördelar med att spela datorspel är kanske

inte så konstigt. Det är en livsstil och ett fritidsintresse. Med dagens interaktiva spel umgås man med sina vänner. Man utforskar världen, gör nya bekantskaper och har väldigt roligt ihop. Spelandets sociala aspekter är förmodligen en av de starkaste drivkrafterna bakom alla de timmar som läggs ner framför skärmen.

Föräldrarna å sin sida ser att spelandet leder till ökad kunskap om datorer och om hur man hanterar information. Andra fördelar är att barn och unga dessutom snabbt lär sig engelska och samtidigt lär sig förstå manualer och ta till sig instruktioner. Barn och unga anses utveckla kroppsliga förmågor som fingerfärdighet, koncentration, reflexer och problemlösning. Det är sådant vi har nytta av resten av livet.

Ungdomsstyrelsen har i en rapport från 2006 tittat på ungas (13–20 år) fritidsvanor. De har bland annat kommit fram till att de som spelar dataspel varje eller nästan varje dag idrottar i samma omfattning som de som sällan spelar. De som spelar dricker alkohol mer sällan, kanske dels för att de ofta befinner sig i hemmet, dels för att spelandet kräver att man är klar i huvudet. Vid så kallade LAN-partyn är det ofta drogfritt.

Statens folkhälsoinstitut gjorde 2005 en systematisk genomgång av ett trettio-tal vetenskapliga studier gällande hälsoeffekterna av dataspelande. Det visade sig att spelande ger en förbättrad reaktionsförmåga och positiva effekter på den spatiala förmågan, det vill säga förmågan att förstå och hantera olika former samt den rumsliga uppfattningen. Det handlar om att kunna se saker och ting i flera dimen-

Hej! Jag har gjort en väldigt osmart sak som jag skulle behöva prata med nån om ... det var såhär... Jag chattade med en kille som jag inte kände... han verkade inte jätteschysst, men inte heller taskig. Han frågade om mitt mobilnummer... jag ville inte ge honom det, men jag orkade inte bry mej så jag gav honom det... Nästa dag ringde han mej och sa åt mej att jag skulle ta på mej själv och sänt ... jag sa att jag var upptagen och la på. Han ringde igen på kvällen och sa att om jag inte gjorde sakerna som han sa så skulle han lägga ut mitt nummer på internet. Nu vet jag inte vad jag ska göra, jag vågar inte svara när det är "dolt nummer" som ringer på mobilen, och varje gång jag ser en kille så börjar jag tänka på det. Snälla, svara!

Tjej 13 år

sioner, en viktig förmåga för att bland annat kunna lösa ett problem.

Det traditionella föreningslivet omfattar nu konsumentorganisationer som GoodGame och för konflikt- och rollspel finns riksförbundet Sverok, som är en av Sveriges största ungdomsorganisationer. Spelandet har blivit en folkrörelse med företrädare och konsumentskydd precis som andra traditionella fritidsaktiviteter.

Artikeln är ett utdrag ur "Säker på nätet? En handbok för föräldrar och andra vuxna" av Ewa Thorslund (2007). Boken utges i samarbete med Rikskriminalpolisen, BRIS, Friends och Medierådet.

Viktig vuxennärvaro på nätet

tema skola, mobbning och virtuell vardag

AV NICKLAS LUND

Nätet är i dag en del av ungas vardag. Via nätet hittar många barn och unga nya vänner och unga med problem kan få hjälp och stöd av andra unga. Vuxna måste därför skaffa sig mer kunskap om riskerna och möjligheterna med nätet, säger Thomas Jonsland, projektledare för BRIS-chatten.

Barn och unga har en vilja och förmåga att skriva av sig. Utöver kontakterna via Barnens Hjälptelefon och BRIS-mejlen publicerades år 2007 över 15 000 inlägg på BRIS Diskussionsforum. Inläggen varierar mycket i bredd. Kärlek och sex, psykisk ohälsa samt familjekonflikter är de största ämnena. Det verkar som att det finns ett stort behov av att sätta ord på och få reaktioner på tankar om till exempel självmord eller andra svåra funderingar, berättar Tomas Jonsland, samordnare IT/dokumentation och projektledare för BRIS-chatten. BRIS har dock ett filter: de godkänner inte inlägg som kan uppfattas som kränkande eller som är allvarliga på ett destruktivt vis.

Barnet ska vilja ha hjälp, inte ge eller få tips kring hur man skär sig, det är destruktivt och ångestgivande för både läsare och skribent. Vi ser alltid till vad som är barnets bästa, fortsätter Tomas Jonsland.

Han efterlyser ett större vuxenintresse för vad barnen gör på internet, att vuxna frågar ”vad gjorde du på nätet igår”, att jäm-

föra med frågor kring fotbollsträningen eller skolan. Det är ett sätt att delta i barnets aktiviteter. BRIS kontakter visar att barnen är positiva till vuxnas nyfikenhet, menar Tomas Jonsland, de vill gärna berätta, eller åtminstone få bekräftelse på att de vuxna bryr sig.

Vuxna har allt att vinna på att lära sig om hur nätet fungerar, ett online-spel, eller en chatt.

Vuxna är experter på det verkliga livet, vardagen, och borde applicera den på internet. Till exempel så kanske inte ett barn eller en ungdom tänker på att spara en chattkontakt för polisanmälan, säger Tomas Jonsland. Barnen ger uttryck för hur föräldrarna visar en rädsla för internet som kommer av okunskap. Men i själva verket är det en win-win-situation att närma sig varandra. Det handlar om faror och möjligheter i livet, konstaterar Tomas Jonsland.

Risker tillika möjligheter

Visst förekommer mobbning på nätet, precis som överallt annars och den ska också hanteras på samma sätt. En skillnad är att de nya arenorna gör att barnen kan känna sig mer utsatta och aldrig helt fria. Lämnar man skolgården är man i fysisk frizon, men ett sms eller ett mejl kan komma när och var som helst. Anonymiteten medför risker, tillika möjligheter – det är lättare att få ur sig någon-

ting kränkande och skicka det med en knapptryckning i stället för att säga det ansikte mot ansikte. Samtidigt är nät-mobbning lättare att bevisa än kränkande ord, det finns kvar svart på vitt.

Tomas belyser gärna det positiva med nätet, som att barnen ser till möjligheterna. Där öppnar sig en hel värld av positiva kontakter, barn skaffar sig själva hjälp genom andra jämnåriga och de är jätteduktiga på att hjälpa varandra, menar Tomas Jonsland.

De hittar andra med exempelvis anorexi som tagit sig ur svåra situationer och får stöd av dem, berättar han.

På Diskussionsforum på BRIS.se får barn och unga kommunicera med varandra via nätet om problem eller annat de har på hjärtat. Tomas Jonsland ser Diskussionsforum som ett komplement till vuxen-kontakterna på BRIS stödverksamhet.

Igenkännandet och bekräftandet av att inte vara ensam om sina tankar eller problem betyder oerhört mycket för dem som skriver på Diskussionsforum.

”Jag är inne 1–2 timmar varje dag, chattar och är på PA, alltså Playahead. Där har jag en egen sida och tittar på kompisarnas sidor. Jag spelar inte så mycket och gör inga farliga saker, bara med bekanta. Jag spelar fotboll och innebandy ganska mycket, men jag hinner med det också.”

Sofie, 12 år

Barn och unga är också mer personliga i sitt stöd, de vågar mer i och med att de ofta relaterar till sig själva när de stöttar andra unga, menar Tomas Jonsland. Och det finns ett enormt behov bland unga att få skriva av sig känslor och erfarenheter, det visar inte minst den stora mängd communities som finns på nätet för barn och unga. Men ingen annan community har 100-procentig vuxennärvaro.

Alla inlägg som läggs ut på Diskussionsforum har granskats av en vuxen moderator. Och de barn och unga vars inlägg stoppas får en förklaring till varför inlägget inte kan läggas ut. Vi har alltid en dialog med barnen på BRIS.se.

Källa: BRIS rapport 2008

Vilka kontakter har BRIS.se?

BRIS.se hade under år 2007 nästan 700 000 besök. 2,2 miljoner sidvisningar innebar nästan 60 procent fler än under år 2006.

Till community-delen för barn & unga på BRIS.se tillkom under år 2007 över 9 000 nya användare. Tillsammans gjorde 10 426 aktiva användare nästan 70 000 inloggningar under året.

Utöver de 15 000 inläggen på BRIS olika diskussionsforum har det under året publicerats över 600 dikter eller noveller på sidan Dikt & Novell. Därutöver mer än 1 000 klotterplanksbidrag, senast ungefär 250 inlägg – ’uppmunt-rande ord som andas av hopp, glädje och kärlek’ – till ”Glädjekällan” som öppnade sista oktober.

Kolla källan!

LATHUND I KÄLLKRITIK PÅ INTERNET

Internet – en guldgruva eller soptipp?

Det finns gott om information att hämta från internet men allt är inte guld som glimmar. En del webbplatser är rena guldgruvor medan andra ger oseriös information eller rent av falska fakta. Länkskafferiets och skolbibliotekens webbplatser samlar och granskar länkar för att du lätt ska hitta pålitlig information. När du söker själv på internet, granskar du också själv informationen. Lita inte på allt du hör och ser på webben! Var kritisk! Välj ut guldkornen från nätet genom att ställa följande frågor till de webbplatser du hittar:

Vem har gjort webbsidan?

- Är det en myndighet?
- Är det en organisation?
- Är det ett företag?
- Är det en privatperson?
- Är det någon som kan ämnet?
- Är det någon du litar på?

Varför är webbsidan gjord?

- För att informera om något?
- För att presentera fakta?
- För att propagera för en åsikt?
- För att sälja något?
- För att underhålla?

Hur ser webbsidan ut?

- Finns det någon kontaktinformation?
- Verkar texten seriös?
- Fungerar länkarna?
- Hänvisas det till källor?
- Finns det något datum på sidan?

Kan du få information från andra ställen?

- Har du letat i skolbiblioteket?
- Har du letat i Länkskafferiet?
- Har du jämfört med andra webbsidor?
- Var internet den bästa källan?

Vem som helst kan lägga ut webbsidor på internet! Var kritisk!

Texten är hämtad ur Kolla källan, Myndigheten för skolutveckling (efter 1 oktober: Skolverket), www.skolutveckling.se/skolnet/kolla.

När man läser i tidningen om att tjejer kör nakenshower i webbkamera blir man bara ledsen. Det är väl en del av utseendefixeringen och den ökade sexualiseringen. Jag märker av den bland många av ungdomarna som kommer till oss också.

(Peter, fritidsledare, 32 år)

”Jag är inte ute på nätet varje dag, men flera gånger i veckan. Mest är det för skolarbeten, och på skolportalen för att kolla vad som ska hända. Jag tittar också på olika filmklipp på Youtube, och så kollar jag på kompisarnas bloggar.”

Emelie, 17 år

Mobbning på nätet

AV JOHNNY LINDQVIST

Mobbning finns på många olika arenor, däribland internet. De flesta vuxna suckar ofta när mobbning på nätet kommer på tal. Den vanliga frasen är: "Ska man behöva tänka på det här också."

Mitt svar är: "Ja det måste du, men du ska tänka bort ordet också."

Mobbning på nätet är oftast intimt sammankopplat med den mobbningen som redan finns på skolan. Det är ofta samma personer som blir utsatta och det är samma personer som utsätter. Skolans roll på nätet kan ju diskuteras. Ska skolan behöva bry sig om det som har sitt ursprung vid datorn i hemmet? Men egentligen är svaret på den frågan ointressant, för i slutändan så är det pedagogen i klassrummet som får ta hand om det som skett, och reda ut det. Att som skola då inte utbilda sina anställda i hur den unga generationen använder nätet och hur mobbning på nätet ser ut kan nästan kallas oansvarigt.

En inställning som ofta bli tydlig när man pratar mobbning med vuxna är att mobbning som sker på skolan är ett vuxet misslyckande. Men mobbningen på nätet är barnens eget fel. De borde veta bättre, de borde lära sig annorlunda.

Men varför är det så?

I skolan så måste det finnas handlingsplaner både för akut och förebyggande mobbning. Likabehandlingsplanen är så obligatorisk att skolan till och med kan få böter om de inte har en. Men

hur många skolor har med ett kapitel om internetmobbning i sin likabehandlingsplan? Inte många skulle jag tro.

Under nästan sju år arbetade jag som föreläsare på stiftelsen Friends, där jag bland annat höll i utbildningar av skolors antimobbningsteam. Då satt vi ofta och gick igenom modeller för olika akutsamtal, både för utsättare och utsatt. Så här i efterhand så slår det mig att ingen av dessa heller var anpassade för att ta reda på om mobbningen även fanns på nätet, eller gav möjlighet att stödja den utsatte inte bara i skolan utan även på internet.

De vanligaste formerna av mobbning på nätet är oftast lika de vanligaste i skolan, nämligen:

- Skitsnack
- Ryktesspridning
- Inte bli inbjuden

Till dessa kommer också bildproblematiken, att man för att hämnas och/eller skämta lägger ut bilder på nätet.

"Jag är inne på nätet mycket, spelar WoW, World of Warcraft, med kompisar mest. Ibland är vi inne i stan på ett LAN-café, då sitter vi hela lördagen. Jag har spelat i 1-2 år nu och blivit skickligare. Nackdel? Att jag inte har så mycket tid att vara ute och göra annat. Det är svårt att ta sig tid."

Erik 14 år

Det som är så farligt när man lägger ut saker på nätet, oavsett om det är bilder eller texter, är att spridningseffekten är så mycket större än i det icke digitala livet. Faran med den sortens spridningseffekt är dock något som de vuxna inte riktigt förstår, och därför inte kan förmedla till barnen och ungdomarna.

Förebygga mobbning

För att förebygga mobbning på internet anser jag att det inte behövs helt nya strategier, utan snarare att man omarbetar de man har. Hur kan vi då se över skolans befintliga antimobbningsarbete för att anpassa det till nätet?

Vi behöver inte uppfinna hjulet igen.

Jag anser att mobbning på nätet kan förebyggas och motarbetas på samma sätt som mobbning på skolgården. Den stora utmaningen ligger dock i att skolgården känner alla till. Man vet hur den ser ut, var den ligger och vilka som brukar vara där. Det är lite annorlunda när man talar om nätet. Det är många pedagoger i skolan, och föräldrar också för den delen, som inte har en aning om hur en community fungerar, eller ens vet hur en chatt fungerar.

Att ha dessa basala kunskaper om ung digital kommunikation anser jag är nödvändigt för att kunna möta och förstå dagens unga bättre.

Att bara prata om mobbning på nätet blir svårt om man inte samtidigt tar hänsyn till den situationen som finns på skolan. Så ta med nätet i ert förebyggande arbete, låt barnen/ungdomarna själva få vara med och skapa bra förutsättningar för vuxna att veta mer om nätet.

Oavsett vad man tycker om den digitala kommunikationen så är den ständigt närvarande. Det går inte att stänga av på samma sätt som man är van vid.

Så vad kan man som skola göra för att förebygga detta?

SKAFFA KUNSKAP OM NÄTET

Det första steget är att skaffa sig insikter och kunskap om hur unga använder nätet som en del av sitt liv. Nätet är inget man gör utanför sina vanliga rutiner, utan det är en del av de dagliga rutinerna. Man kollar hur sina kompisar mår, vad de ska göra. Man tittar på bilder från helgens fester och aktiviteter. Man skriver i sin blogg/dagbok om hur man mår, vad man gjort och vad man ska göra. Man håller sitt stora nätverk vid liv dagligen, både i datorn och i mobilen.

Och det är inget litet nätverk man måste hålla reda på. Enligt en undersökning från MTV som heter Circuits of cool, så har en tonåring i snitt 90 kontakter i mobilen, 43 på Messenger och ytterligare minst 50 på ett community. Man kan även, om man surfar ut, se att oftast finns det närmare 200 kontakter på kompislistan på deras community.

Med det i åtanke så kan man ana just spridningseffekten, man har direkt kontakt med så många människor hela tiden, både de man valt att ha kontakt med och de som man kanske inte valt.

Dan Olweus definition av mobbning är: "Mobbning är när man utsätter en eller flera för negativa handlingar upprepade gånger under en längre tid."

Att översätta den definitionen till nätet kan ibland bli lite problematisk då hand-

”Jag visade mig i web cam för en kille, som säger han är 14 (vet ej om det är sant) ... jag är nu rädd att han lägger ut det på internet eller vad som helst. Jag vet ej varför jag gjorde det, jag tror att det kändes som om jag var vacker, asså det va ett himlans tag sen en kille sa att jag va fin eller så ... Jag vet att det var fel o så”

Tjej 13 år

lingarna på nätet oftast är engångshändelser, dvs. man lägger upp en bild eller text en gång. Men den blir däremot spridd/läst/kommenterad upprepade gånger.

En bild på nätet kan, om det vill sig illa, finnas kvar där hela ens liv. Den kunskapen är viktig att förmedla till dagens unga. Att man verkligen förstår att det som publiceras på nätet snabbt bli allmän egendom.

Mobbning och kränkningar på nätet handlar ofta om okunskap. Att man inte riktigt vet vad som händer med det jag skriver och skickar iväg. Alla vet ju att man inte ska vara elaka mot varandra, men det är svårt att få grepp om att det är människor på andra sidan skärmen när man sitter ensam i sitt rum.

INTERNET I UNDERVISNINGEN

Kan man få in någon form av internetkunskap i livskunskapen? Att prata om värderingar är skolan bra på, så varför inte sätta sig ner med det arbetsmaterialet man har och se hur kan vi även få in nätet i detta.

En annan sak att som skola ha med sig i denna fråga är att mobbning på nätet för med sig en positiv sak, om man nu kan

använda det uttrycket, och det är att informationen sparas. Allt man gör på nätet lämnar spår efter sig. Varje inlägg man skrivit och mejl man skickat finns faktiskt kvar. Som skola kan man informera sina elever om att alltid spara kränkande texter/bilder som skickas till dem. Man kan nämligen nästan alltid ta reda på varifrån det är skickat. Varje dator har en unik så kallad IP-adress, den är att jämföra med ett fingeravtryck. Har man IP-adressen kan man se från vilken dator materialet blivit skickat.

Ibland stannar det dock vid tankar om förändring för att personalen inte har tillräckliga kunskaper om nätet. Då tycker jag man ska fråga de riktiga experterna, barnen. Låt era elever ha workshop med er om hur de använder nätet. Jag tror de skulle bli glada och stolta över att få visa upp en del av sitt liv för er. En del av sitt liv som väldigt få vuxna frågar om.

Att sedan även få med föräldrarna på det tåget skulle vara lyckosamt. Så kan skolan tillsammans med föräldrarna prata förebyggande åtgärder mot mobbning på nätet. För som jag var inne på tidigare så sker mobbningen oftast från hemmets datorer, men det är skolan som får ta tag i problemen.

Det är arenorna som är nya, inte sättet att mobbas.

Johnny Lindqvist och Ewa Thorslund har skrivit en boksom heter *Unga och Integritet på nätet*. Boken riktar sig till pedagoger, eller andra viktiga vuxna i barns närhet och kan laddas hem gratis som pdf på länken http://www.iis.se/docs/UngasIntegritet_webb.pdf

”Jag ska döda dig, din idiot!”

Om brott och företeelser på nätet

AV ANDERS AHLQVIST

Internet – inte helt lätt

Internet är ett inte helt lätt medium. Här är kommunikationen mycket snabb, det finns inget kroppsspråk som hjälp att tolka det som skrivs/sägs, man ser inte den man kommunicerar med. Det kan till och med vara någon helt annan än man föreställer sig. Allt detta innebär att det är som gjort för missuppfattningar. Många chattsamtal slutar helt fel. Ett samtal som startar med de bästa avsikter kan sluta i gräl, hotelser eller sexuella trakasserier.

Lagar och regler på nätet

Det finns en utbredd missuppfattning att det gäller särskilda regler på nätet. Men detta är helt fel. Alla lagar som finns ”IRL” (In Real Life) gäller också på nätet. Dessutom finns några regler till! Låt oss titta på vanliga nätbrott och de påföljder som gäller för dem.

LÄGGA UT BILDER

Att *lägga ut bilder* på nätet kan vara ett brott mot PUL, vilket kan ge böter. Om det är en form av ofredande, kan det i så fall straffas med böter eller fängelse upp till 1 år. Att skicka oönskade nakenbilder är sexuellt ofredande, vilket kan straffas med böter eller fängelse upp till 2 år.

ENSKILDA OFREDANDEN

”Jag ska slakta dig ...” och liknande uttalanden är *olaga hot*, vilket kan ge böter

eller fängelse upp till 1 år. Olaga hot är oftast tekniskt enkla att utreda.

Uttalanden som ”Negerjävel” och ”Judesvin” är *bets mot folkgrupp*, vilket ger fängelse i högst 2 år. Dessa brott kan vara mycket svårutredda, då det ofta handlar om hemsidor som förlagts t.ex. i USA, där andra lagar och regler gäller. Även om en hemsida utgör brott i Sverige är det inte säkert att detsamma gäller i det land där sidan är fysiskt lokaliserad. I sådana fall kommer svenska myndigheter inte att få hjälp med utredningen.

BEDRÄGERIER

Bedrägerier förekommer, ibland i form av nätauktioner eller s.k. Cam-shows. Här gäller fängelse i upp till 2 år.

UPPHOVSRÄTTSBROTT

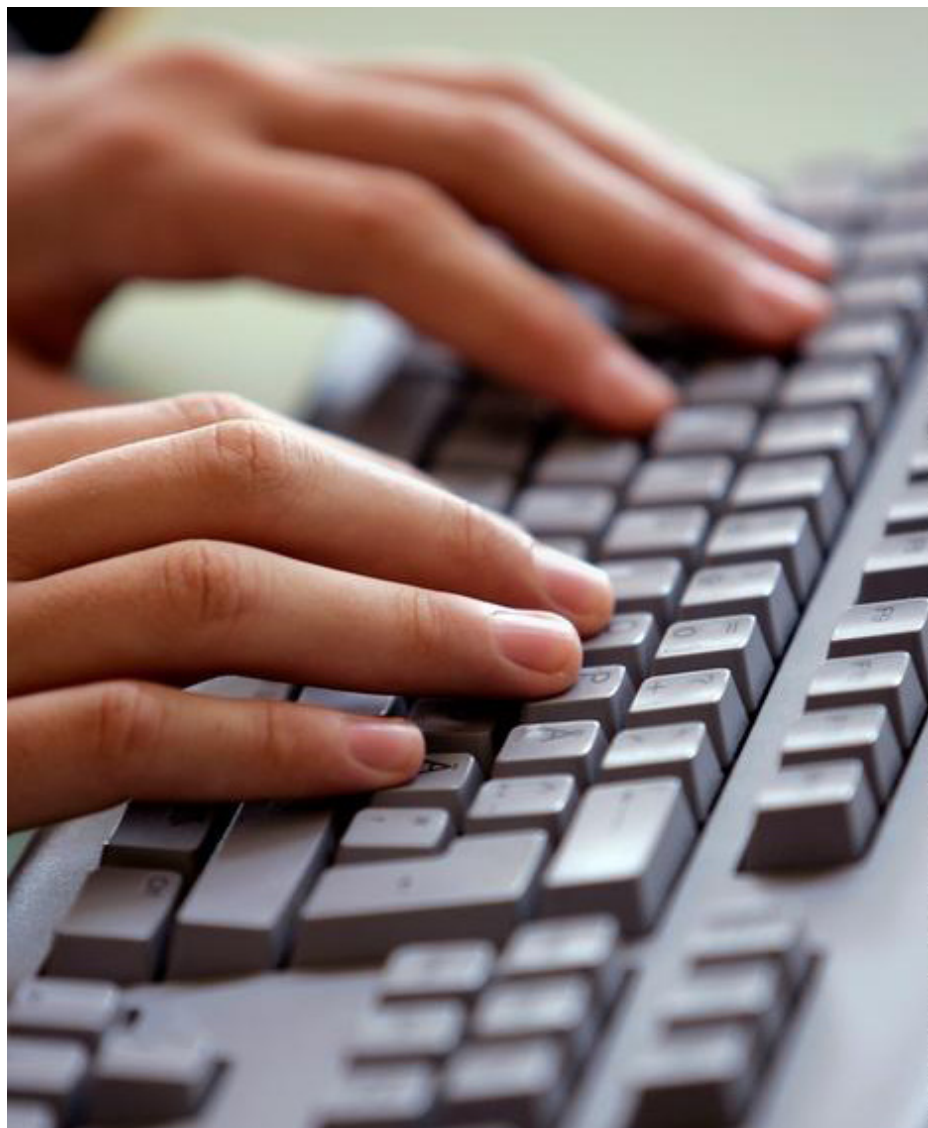
”Fildelning, det är väl inget brott?” Jo, det kan vara ett *upphovsrättsbrott*. Att dela ut en film ger 80 dagsböter, vilket kan jämföras med muträttegången mot Systembolaget, som ledde till 50–120 dagsböter för de som fälldes. Fildelning kan också leda till skadestånd.

Konsekvenser

En handling i hastigt mod på en chatt kan ge fängelse. Men även om gärningsmannen spåras och döms kommer det som publicerats alltid att finnas kvar på nätet. Speciellt kan detta vara plågsamt

när det gäller nakenbilder, där det ofta går mycket kort tid, endast timmar, innan bilden hämtats hem av ett stort antal per-

soner, som sedan i sin tur kan lägga ut den närhelst det passar dem.

Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet

AV DAVID SHANNON

Bakgrund

Att vuxna söker kontakt med barn i sexuellt syfte är inget nytt fenomen. Internets expansion sedan mitten av 1990-talet har dock skapat en ny och i det närmaste helt oöverblickad kontaktyta mellan barn och vuxna. Allt fler barn och ungdomar använder internet för att kommunicera med andra, och den anonymitet som internetkommunikationer tillhandahåller har ansetts skapa gynnsamma förutsättningar för vuxna som vill utveckla relationer med barn i sexuella syften. Detta har föranlett en växande oro för internets roll som kontaktverktyg för vuxna som vill utnyttja barn för sexuella ändamål.

Vilka konsekvenser den här utvecklingen har fått för vuxnas sexuella kontakter med barn har hittills varit tämligen outforskad i Sverige. Brottsförebyggande rådet (Brå) har därför fått i uppdrag av regeringen att ta fram ett kunskapsunderlag om denna företeelse. Resultatet är en rapport (Brå 2007:11) ur vilken denna artikel tagits fram.

Rapporten har skrivits av fil. dr David Shannon, verksam vid Brå. Professor Jerzy Sarnecki vid Stockholms Universitet och fil.dr Margareta Forsberg har granskat rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Skolledare och lärare har hjälpt till att genomföra skolundersökningen, och många ungdomar har bidragit med sina erfarenheter.

Kunskapsläget före uppdragets genomförande

Internationell forskning visar att barn kontaktas via internet i sexuellt syfte såväl av vuxna som av jämnåriga personer. Utsatthet för sådana kontakter är mindre vanlig bland yngre barn men blir vanligare bland personer som kommit upp i tonåren. Flickor är utsatta för sexuella internetkontakter i större utsträckning än pojkar, och det är personer av manligt kön som svarar för den stora majoriteten av dessa kontakter.

Forskning från Storbritannien visar att sexuella kontakter mellan vuxna och barn via internet tar sig många olika uttryck. Ibland handlar det om försök att ordna ett möte utanför nätet där den vuxne kan ha sex med barnet. Alternativt kan den vuxnes syfte med kontakten vara att få en mer omedelbar sexuell tillfredsställelse genom ett sexuellt utnyttjande som endast sker via nätet. Detta kan exempelvis innebära försök att få barnet att skicka "sexiga bilder", att posera inför en webbkamera eller att delta i så kallat cybersex.

I USA har man funnit att en förhöjd risk för utsatthet för sexuella kontakter kan förknippas med att man besöker internetchattsidor, att man använder internet för att kommunicera med okända personer och att man har erfarenhet av problem på olika livsområden, exempelvis psykiska problem, problem inom fa-

miljen eller utsatthet för andra former av viktigmisering.

Vid sexualbrott som begås mot barn utanför nätet och där förövaren och offret träffats via internet, visar amerikansk forskning att förövarna ofta har lyckats få offren att tro att det handlar om ett kärleksförhållande dem emellan. Offren har dessutom många gånger gått till möten med förövarna fullt medvetna om att dessa var mycket äldre personer som ville ha sex.

Svensk forskning på området är mycket begränsad. Befintliga svenska studier visar att 32 procent av barn i åldern 9–16 år 2003 svarade att de någon gång varit utsatta för att någon via internet pratat om sex med dem utan att de ville det. År 2006 var det 15 procent av barn (i åldrarna 12–16 år) som svarade att de varit utsatta för detta. Samma studier visar att flickor blir utsatta för sådana kontakter betydligt oftare än pojkar.

I övrigt har det saknats forskning i Sverige som belyser köns- och åldersfördelningen bland de personer som initierar sexuella kontakter med barn och ungdomar via internet. Inte heller har det funnits någon svensk forskning om hur innehållet i sådana kontakter kan se ut, om vilken central roll internet spelar som

kontaktverktyg jämfört med andra möjliga kontaktsätt mellan vuxna och barn, eller om vilka faktorer som kan vara kännetecknande för barn som blir föremål för sexuella kontakter från vuxna via internet.

Kartläggning av svenska förhållanden

För att belysa dessa frågor har Brå samlat in tre datamaterial i samband med sitt uppdrag.

En riksrepresentativ enkätundersökning bland 7 500 ungdomar i skolans skolår nio används för att belysa dels hur vanligt det är med sexuella kontakter från vuxna via internet jämfört med andra möjliga kontaktsätt inom denna åldersgrupp, dels på vilka sätt de ungdomar som uppger att de blivit föremål för sexuella kontakter skiljer sig från övriga ungdomar.

En webbenkätundersökning riktad till drygt 1 000 vana internetanvändare i åldrarna 15–17 år används för att belysa olika aspekter av utsatthet för sexuella kontakter via internet inom det aktuella urvalet. Bland annat redovisas information om ålder och kön hos de personer som kontaktat ungdomarna, hur ungdomarna upplevt dessa kontakter samt hur de beskriver innehållet i de sexuella kontakter de haft med vuxna via internet.

Det tredje materialet består av polis-anmälda sexualbrott mot barn och ungdomar där gärningsmannen och offret varit i kontakt via internet. Detta material används för att beskriva bredden och variationen i de typer av sexualbrott mot

Det sägs ju ofta att man ska prata med sina barn och sitta tillsammans och surfa. Men det kan man ju inte göra jämt och dummare är väl inte ungarna än att det passar på att göra alla farliga saker när vi är på jobbet. (*Stefan, pappa, 46 år*)

barn med anknytning till internet som i dag kommer till polisens kännedom.

MÅNGA FEMTONÅRINGAR FÖREMÅL FÖR EN SEXUELL KONTAKT FRÅN VUXNA

Drygt 30 procent av ungdomarna i Brå:s skolundersökning uppgav att de under det senaste året varit föremål för någon form av sexuell kontakt från en tidigare obekant person som de trodde eller visste var vuxen. Flickor uppgav att de blivit föremål för sådana kontakter i mycket större utsträckning än pojkar (48 respektive 18 procent). De allra flesta av dem som uppgav att de blivit föremål för sexuella kontakter från vuxna svarade att de blivit kontaktade via internet. Våldigt få (cirka 2 procent av både pojkar och flickor) uppgav att de varit föremål för en sexuell kontakt från en vuxen person endast utanför nätet.

Undersökningen visar vidare att det bland de ungdomar som uppgett att de blivit föremål för sexuella kontakter från vuxna finns en överrepresentation av personer som också uppger umgängesmönster och beteenden som länge har ansetts ingå som en del i ett generellt risktagande beteende under ungdomsåren (exempelvis berusningsdrickande, att ha provat narkotika och att umgås med äldre personer). Överrepresentationen av ungdomar med dessa kännetecken är som högst bland dem som uppger att de blivit föremål för sexuella kontakter från vuxna såväl via nätet som utanför nätet. Självrapporterade problem inom familjen och i skolan, och även utsatthet för mobbning och för stöld- och våldsbrott, är också be-

tydligt vanligare inom denna grupp än bland övriga ungdomar.

STORA KÖNSSKILLNADER I UTSATTHET

Resultaten från webbundersökningen visar att svenska barn blir föremål för sexuella kontakter via internet såväl från vuxna som från relativt jämnåriga personer. Stora könsskillnader i utsattheten kommer fram webbundersökningen. Flickorna i urvalet uppger oftare än pojkarna att de blivit föremål för sexuella kontakter och i tidigare ålder. De uppger också att de blivit föremål för kontakter från personer som i genomsnitt varit betydligt äldre än de personer som tagit kontakt med pojkarna. Jämfört med pojkarna var det också betydligt vanligare att flickorna uppgav att de upplevt dessa kontakter som ganska eller mycket obehagliga.

För att studera olika aspekter av sexuella internetkontakter från vuxna personer tillfrågades ungdomarna om de någonsin blivit föremål för en sexuell kontakt via internet från en person som var minst fem år äldre. Av flickorna i urvalet uppgav 51 procent att de någon gång blivit föremål för en sådan kontakt, och 33 procent hade erfarenhet av en kontakt av denna typ innan de fyllde 15. Motsvarande siffror bland pojkarna var 16 respektive 7 procent.

OLIKA TYPER AV SEXUELLA INTERNETKONTAKTER FRÅN VUXNA

Fördjupningsfrågor ställdes om den äldsta person som ungdomarna haft en sexuell kontakt med via internet innan de

fyllde 15. Frågorna avsåg endast kontakter med personer som var minst fem år äldre än de tillfrågade.

Ungdomarna fick också möjlighet att beskriva kontakten med egna ord. De allra flesta av dessa kontakter uppgavs ha tagits av män som de tillfrågade inte kände sedan tidigare utanför nätet.

Ungdomarnas beskrivningar visade på en stor variation i de typer av sexuella internetkontakter de haft med vuxna innan femtonårsåldern. Bland annat beskrevs kontakter där männen hade inlett sexuella samtal med ungdomarna, eller hade försökt förmå eller förmått dem att skicka sexuella bilder på sig själva. I andra fall hade männen försökt förmå dem att visa upp sig eller företa sexuella handlingar framför webbkameran. Andra beskrivningar skildrade fall där den vuxne hade blottat sitt kön eller onanerat framför sin egen webbkamera eller hade skickat sexuella bilder till ungdomarna. Av vissa beskrivningar framgår att kontakter av det här slaget hör till vardagen för en del barn och ungdomar.

I drygt 20 procent av fallen uppgav ungdomarna att den vuxne gjort ett senare försök att ta kontakt med dem utanför nätet, exempelvis via telefon eller genom att försöka stämma träff med dem. Ibland hade den vuxne i dessa fall erbjudit ungdomarna pengar för olika sexuella tjänster; i andra fall hade han exempelvis sagt att han vill träffas "som vänner" för att umgås eller titta på film tillsammans.

De flesta kontakter hade tagits antingen på en svenskspråkig chattsida på internet eller via MSN Messenger, ett så kallat chattprogram som även ger möjlighet att

använda webbkameran och att skicka bilder och filer.

Överlag visar ungdomarnas beskrivningar av de sexuella kontakter de haft med vuxna via internet att de oftast lyckats hantera dessa kontakter utan att de löpt någon större risk att bli utsatta för sexualbrott utanför nätet. Samtidigt finns det många fall där ungdomarna redan via internet har utsatts för sexuellt kränkande händelser som upplevts som mycket obehagliga. I vissa beskrivningar menar ungdomarna att händelsen har förföljt dem i flera år.

POLISANMÄLDA SEXUALBROTT MED ANKNYTNING TILL INTERNET

För att visa hur internetkontakter mellan vuxna och barn kan leda till sexualbrott mot barn vid en träff utanför nätet, har Brå samlat in ett datamaterial som rör polisanmällda sexualbrott mot personer under 18 år där gärningsmannen och offret varit i kontakt med varandra via internet. Undersökningen avser sexualbrott anmälda till polisen mellan januari 2004 och september 2006 inom 14 av Sveriges 21 polismyndigheter (inklusive de tre storstadslänen).

Totalt 315 polisanmälningar ingår i studien. Dessa identifierades med hjälp av en datoriserad sökning, genomförd med en särskilt upprättad sökordlista. Sökningen gjordes bland samtliga sexualbrottsanmälningar till de berörda polismyndigheterna där offret var under 18 år. En sådan sökning upptäcker bara fall där det framgår av den så kallade gärningsbeskrivningen att gärningsmannen och offret varit i kontakt via internet. Materialet

är således inte heltäckande för samtliga sexualbrott av denna typ som anmälts till polisen. I de fall där det fanns en misstanke om att ett brott hade skett vid en träff mellan gärningsmannen och offret utanför nätet har förundersökningsmaterialet begärts in från respektive polismyndighet.

Offren var under 15 år i drygt 70 procent av de polisanmälda brotten och under 13 år i 32 procent av fallen. De allra flesta offer (92 %) var flickor. Samtliga misstänkta personer som knutits till brotten i polisanmälningarna var av manligt kön.

Över 50 procent anmälda fall avser kontakter som begränsats till internet

Av de anmälningar som ingick i studien avser 179 fall till internet begränsade sexuella kontakter mellan ett offer och en tidigare obekant gärningsman. Dessa fall handlar oftast om kontakter av den typ som beskrivits av ungdomarna i webbundersökningen. Vanligast är kontakter där gärningsmannen 1) ställt sexuella frågor, gjort sexuellt kränkande uttalanden eller på annat sätt inlett ett sexuellt samtal med barnet, 2) försökt förmå eller förmått barnet att, helt eller delvis avklädd, visa upp sig framför en webbkamera och 3) blottat sig för offret via webbkameran.

Många anmälda fall avser kontakter som utvidgats utanför nätet

I närmare 40 procent av de anmälda fallen har en gärningsman som innan internetkontakten var okänd för offret lyckats utvidga kontakten med offret utanför internet. Offren har i dessa fall ofta lämnat

Hej. Jag är en tjej på 15 år som sitter ganska mycket framför datorn och idag fick jag kontakt med en kille på msn som har allvarliga problem. Han har själv-mordstankar och har försökt ta sitt eget liv... jag vill hjälpa honom men vet inte hur! Snälla hjälp mig, jag vet inte vad jag ska göra!?

Tjej 15 år

ut sina telefonnummer efter en tids oskyldigt chattande på internet med någon som de trodde var en jämnårig person. Gärningsmannen har sedan många gånger försökt förmå barnet att delta i telefonsexsamtal eller har ofredat barnet med sexuella sms-meddelanden eller genom att skicka sexuella bilder till barnets mobil.

Sexualbrott vid träff utanför nätet i över 20 procent anmälda fall

I över hälften av de anmälda fall där en tidigare obekant gärningsman lyckats utvidga kontakten utanför internet har det skett ett sexualbrott mot offret vid en träff med gärningsmannen utanför nätet. Totalt finns 69 anmälningar i materialet som avser brott av den här typen. Närmare en femtedel av dessa brott (13 stycken) har skett mellan relativt jämnåriga personer (i dessa fall var gärningsmännen i genomsnitt drygt två år äldre än offren). Offren har oftast blivit utsatta för brotten när de träffat gärningsmannen för första gången utanför nätet, många gånger i samband med någon form av kvällsaktivitet där andra kompisar till såväl offret som gärningsmannen också varit närvarande.

I övriga fall har undersökningen identifierat tre centrala tillvägagångssätt som har använts av vuxna gärningsmän för att få offren att träffa dem utanför nätet.

1. "Vänskap" och "kärlek"

I 29 fall har gärningsmannen först via internet och sedan oftast även via telefon blivit kompis eller vän med offret eller fått offret att känna att hon är kär i honom. Offren för dessa brott var i de flesta fall under 15 år, och alla utom en var flickor. Längden på internetkontakten har varierat mycket, och kontakten har i enstaka fall pågått i upp till 2–3 år före brottstillfället. I de flesta fall har kontakten kommit till föräldrarnas kännedom först efter att offret träffat gärningsmannen och det anmälda brottet ägt rum. Offren har ofta åkt till en annan stad för att träffa gärningsmännen, och har till exempel berättat för sina föräldrar att de skulle sova över hos en kompis. Ibland har barnen före mötet vetat att de skulle ha sex med männen. I andra fall har de blivit tvingade till samlag och andra sexuella handlingar och har vid förhör beskrivit att de blivit chockade av männens beteende. I närmare en fjärdedel av fallen har offret träffat gärningsmannen för sex vid minst två tillfällen.

2. Löften om modelljobb

I sju av de anmälda fallen har offren (samtliga flickor i åldern 13–17 år) lurats till ett möte med gärningsmannen med ett erbjudande om någon form av modelljobb. När offren träffat gärningsmännen utanför nätet har de i de flesta fall blivit utsatta för någon form av ovälkom-

men sexuell beröring. I ett par fall har gärningsmannen tilltvingat sig samlag med flickorna.

3. Erbjudanden om betalning för sexuella tjänster

Nio av de brott som skett vid en träff utanför nätet avser män som erbjudit offren pengar mot olika sexuella tjänster. Offren i dessa fall är pojkar och flickor i åldern 14–17 år. Fem av offren har åkt till en annan stad för att träffa gärningsmännen och i fem fall har offret träffat gärningsmannen vid två eller flera olika tillfällen i sexuellt syfte.

Brott där offret i sexuellt syfte har kontaktats via internet av en vuxen tidigare bekant

Sju procent av de polisanmälda brotten (22 stycken) avser fall där en vuxen person som sedan tidigare var bekant med offret utanför nätet har använt internet för att sexualisera eller upprätthålla ett sexuellt inslag i den redan befintliga relationen. I närmare hälften av dessa fall har gärningsmannen redan innan internetkontakten utsatt barnet för någon form av sexualbrott utanför nätet. Några anmälningar avser fall där det sexuella inslaget i relationen har begränsats till internet. I andra fall har gärningsmannen förgripit sig sexuellt på offret först efter internetkontakten.

Problem på olika livsområden vanligt bland sexualbrottsoffer

I många av de fall där gärningsmannen begått ett sexualbrott mot offret vid en träff utanför nätet finns antydningar i förhörs materialet om ibland ganska allvarli-

ga problem i offrens bakgrund. Ofta har de haft problem med exempelvis varaktig mobbning eller utfrysning i skolan eller problem hemma och har känt ett behov av att kunna "prata ut" om dessa problem med någon. I andra fall finns uppgifter om att offren tidigare haft kontakt med barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller socialtjänsten, och i vissa fall har de varit intagna på särskilda ungdomshem.

EN PYRAMIDLIKANDE FÖRETELSE

Överlag framträder i Brå:s material en bild av ett fenomen som kan liknas vid en pyramid. Pyramidens breda bas består av ett mycket stort antal kontaktförsök som initieras av vuxna via internet i syfte att utnyttja barn och ungdomar sexuellt. Exempel på sådana handlingar är sexuella ofredanden via chattmeddelanden och blottning via webbkameran.

Längre upp i pyramiden kommer sexuella ofredanden och liknande via mobiltelefon, där offret först måste övertalas att lämna ut sitt mobilnummer, och vid poseringsbrotten, som kräver ett mer aktivt deltagande från offrets sida. Jämfört med exempelvis blottning via internet kan dessa typer av övergrepp förmodas kräva ett mer omfattande förberedelsearbete från förövaren.

Längst upp i pyramidens topp finns de övergrepp där förövaren först måste få offret att träffa honom utanför nätet för att övergreppet ska kunna ske.

EN SELEKTIONSPROCESS SOM LIKNAR VISSA ANDRA INTERNETFENOMEN

Tillsammans ger Brå:s olika datamaterial en bild av en selektionsprocess som ser ut

på följande sätt. Internet ger förövaren tillgång till ett i stort sett obegränsat antal unga personer. Vissa barn och ungdomar är mer sårbara inför sådana kontakter än andra, beroende exempelvis på kunskaper om och tidigare erfarenhet av internet samt på olika psykologiska och sociala förutsättningar. Ju fler personer förövaren tar kontakt med desto större blir sannolikheten att han kommer i kontakt med ett barn som är sårbart inför just den typ av tillvägagångssätt som han har valt att använda. För förövaren spelar det mindre roll vilka av de barn han kontaktar som reagerar på ett positivt sätt; han utnyttjar att vissa barn har förutsättningar som kommer att leda till att de "självelektarar" som offer. På detta sätt påminner vuxnas kontaktsökande med barn om andra internetfenomen, som exempelvis spammejl i form av så kallade Nigeriabrev.

BRÅ:S BEDÖMNING

Viktigt att minimera de risker barn och ungdomar utsätts för på internet

Medierådets senaste (2006) undersökning av svenska barns och ungdomars medievanor visar att internet används flitigt av många unga personer i deras relationsskapande, och deras sociala sfär spänner ofta över den "virtuella" och den "ickevirtuella" världen utan att det finns någon tydlig skiljelinje emellan dem. Internet har länge ansetts kunna gynna barns utveckling på ett mycket positivt sätt. För att värna om denna positiva potential är det viktigt att arbeta för att minimera de risker för skada som barn och ungdomar utsätts för när de vistas på internet.

Brå:s kartläggning visar att ett mycket stort antal svenska barn och ungdomar någon gång blir kontaktade av vuxna personer i sexuella syften. Deltagarna i webbundersökningen har beskrivit många fall där vuxna personer via internet har utsatt dem för olika typer av sexuellt kränkande händelser som ibland har upplevts som mycket obehagliga.

Genomgången av polisanmälda sexualbrott visar också att ett stort antal barn och ungdomar under de senaste åren har blivit utsatta för olika former av sexuella övergrepp utanför internet av vuxna som de kommit i kontakt med via nätet. Mörkertalet avseende sexualbrott mot barn är dessutom stort. Det faktiska antalet barn som under undersökningsperioden blivit utsatta för sexuella övergrepp av den här typen kan därmed förmodas vara avsevärt större än det antal fall som ingår i Brå:s material.

Fyra områden för det brottsförebyggande arbetet
Internet är en svårövervakad och mycket föränderlig miljö, vilket ofta innebär stora utmaningar för det brottsförebyggande arbetet. Med utgångspunkt i det arbete som redan lagts ner för att kartlägga olika möjligheter för att möta dessa utmaningar, anser Brå att åtgärder på fyra centrala områden bör uppmärksammas som utgångspunkt för det brottspreventiva arbetet mot vuxnas sexuella kontakter med barn via internet:

- systematisk utbildning och information till barn, ungdomar, föräldrar och allmänhet
- möjligheter för internetjänstleverantörer att motverka fenomenet

- ny lagstiftning mot kontakter med barn i sexuella syften
- polisiära åtgärder för att upptäcka och utreda brott.

För att samordna konkreta åtgärdsstrategier på dessa olika områden, för att anpassa dem efter svenska förhållanden samt för att övervaka deras införande behövs någon form av central samordningsfunktion. Denna funktion skulle också med fördel kunna tjäna som en central samlingspunkt för de spridda kunskaper och erfarenheter om fenomenet som i dag finns på olika håll i samhället (bland annat hos polisen, socialtjänsten, barnrättsorganisationer) och skulle därmed även ge en bra grund för att utveckla och anpassa mer långsiktiga brottsförebyggande strategier efter pågående och framtida förändringar i barns och ungdomars kommunikationsmiljö.

Av Brå:s förslag belyses i denna artikel enbart frågan om utbildning till barn, unga och föräldrar.

Utbildning för barn

Utbildning om internetsäkerhet är ett sätt att ge barn och ungdomar de kunskaper och verktyg de behöver för att själva *ta kontroll* över sina erfarenheter av nätet och över sina internetkommunikationer med andra personer. Internationellt har ett antal vetenskapliga utvärderingar publicerats avseende utbildningsprogram om internetsäkerhet, med resultat som visar att dessa insatser haft en positiv effekt på barns inställning till olika former av riskbeteende på nätet.

Informations- och utbildningsmaterial om hur man använder internet på ett

säkrare sätt har utarbetats av en rad olika myndigheter och organisationer i Sverige, men resultat från Brå:s webbundersökning (där ungdomarna tillfrågades om huruvida de fått sådan information och i så fall varifrån) tyder på att informationen har haft svårt att nå fram till de barn som behöver den.

Det finns onekligen begränsningar i vad som kan åstadkommas med utbildningsåtgärder, men utifrån den ovan beskrivna "selektionsmodellen" kan utbildning ändå förväntas påverka den utsatthet som beror på barns och ungdomars okunskap och oerfarenhet. Detta kan i sin tur tänkas ha en dubbel effekt; dels genom en direkt minskning av antalet barn som blir utsatta för sexuella kontakter från vuxna via internet, dels genom att göra internet till en mindre givande miljö för de vuxna förövarna. Skolväsendet borde framstå som en naturlig förmedlare för att systematiskt nå ut till så många barn som möjligt. Av de ungdomar som deltog i Brå:s webbundersökning var det emellertid närmare 70 procent som svarade att de aldrig fått någon undervisning i skolan om hur man använder internet på ett säkert sätt. Av dem som fått undervisning ansåg hälften att de inte fått tillräckligt mycket.

"Jag är inne på Internet i stort sett dagligen, 5–7 dagar i veckan, 1–3 timmar varje gång. Jag kollar mail och söker info av olika slag. Facebook är jag mycket på. Det är så enkelt med Internet, att få tag på info och hålla koll på kompisar."

Kim, 23 år

Befintliga studier om omfattningen och karaktären av internetanvändande bland barn och ungdomar, tillsammans med Brå:s undersökningar om vuxnas kontaktsökande med barn via internet, visar att situationen är angelägen. För att uppnå syftet att ge barn och ungdomar möjlighet att ta kontroll över sina erfarenheter av internet är det viktigt att utbildningen börjar tidigt samt att den är anpassad till åldersrelaterade skillnader i barns och ungdomars förutsättningar och tidigare erfarenheter av kommunikation via nätet. För att motsvara den verklighet som barn och ungdomar lever i bör det långsiktiga målet vara att integrera information om en trygg och säker användning av internet med skolarbete rörande bland annat relationsskapande, sexualitet, mobbning, trakasserier och sexuella övergrepp rent generellt.

I det här sammanhanget vill Brå påpeka att regeringen också har gett myndigheten i uppdrag att, tillsammans med JämO, ta fram ett handledningsmaterial för skolarbete om sexualbrott, sexuella trakasserier, sexuell integritet och självbestämmande. Handledningen är avsedd att användas av lärare, från årskurs sju i grundskolan till år tre i gymnasieskolan, och innehåller material om vuxnas kontakter med barn och ungdomar i sexuella syften (bland annat via internet). Handledningen publicerades samtidigt som denna rapport.

Möjligheter att nå högriskbarn och ungdomar

Många av de barn och ungdomar som är mest sårbara inför sexuella kontakter från

vuxna kan, på grund av just de psykologiska och sociala förutsättningar som gör dem sårbara, vara svåra att påverka med traditionella utbildningsinsatser. Praktiker, som inom ramen för sitt arbete kommer i kontakt med utsatta och problembelastade barn och ungdomar, behöver därför vara uppmärksamma på att dessa kan använda riskfyllda internetkontakter som ett sätt att hantera negativa känslor förknippade med exempelvis en dålig självbild, mobbning och känslor av ensamhet. Forskare i USA har därför argumenterat för att frågor om internetanvändning systematiskt bör ställas till barn och ungdomar som en del i arbetet med att kartlägga deras problembild och hjälpbehov.

Information till föräldrar

Föräldrar är en viktig resurs för att utbilda barn om de risker som kan dölja sig bakom till synes vänskapliga relationer med personer som barnen träffat på nätet. En svensk studie genomförd av Medierådet (2006) visar emellertid att väldigt få svenska föräldrar kände till att någon hade pratat med deras barn om sex via internet. Föräldrar behöver därför göras uppmärksamma på vilka risker som är förknippade med barns kommunikationer med andra via nätet, samt på hur barn ibland kan manipuleras till att bli delaktiga i sin egen utsatthet för sexualbrott.

Rapport 2007:11

Rapporten kan beställas hos bokhandeln eller hos

Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm

Telefon 08-690 91 90, fax 08-690 91 91,

e-post order.fritzes@nj.se

Författare: David Shannon

© Brottsförebyggande rådet 2007

"Var går gränsen" – en handledning för skolan

– innehåller fakta, berättelser, frågeställningar, övningar och diskussionsunderlag för temaarbeten om

bland annat jämställdhet, sexuella trakasserier och sexualbrott. Materialet

vänder sig till elever från årskurs 7 i

grundskolan till årskurs 3 på gymnasiet.

Handledningen kan beställas via Brå:s

hemsida: www.bra.se eller via Fritzes

kundtjänst: 08-690 91 90

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar

för att brottsligheten minskar och

tryggheten ökar i samhället. Det gör vi

genom att ta fram fakta och sprida

kunskap om brottslighet, brottsförebyggande

arbete och rättsväsendets

reaktioner på brott.

e-post info@bra.se

Brå på internet www.bra.se

Ärligt, härligt eller förfärligt – avslutande tankar

AV ANNIKA STRANDELL

Likaväl som internet erbjuder möjlighet till goda möten, där man kan lära sig oändligt mycket, ge och få stöd och hjälp av varandra, likaväl finns risken att bli lurad och utnyttjad. Internet erbjuder stora möjligheter för människor med onda avsikter att få kontakt med barn och unga som av olika skäl låter sig luras och utnyttjas. Det gäller här, som IRL (In Real Life), att hjälpa de yngre barnen att hantera situationen utan att ta skada.

Sätta gränser

Gränssättning är en del av vuxenansvaret. Men det är inte alltid så lätt att veta var gränserna behövs. För stränga gränser kan leda till att barnen antingen blir överbeskyddade och osäkra eller inte respekterar gränserna, för lite gränser kan innebära för stora risker.

Som i verkliga livet gäller det att försöka pricka rätt för varje barn. En del behöver mer gränser än andra. Barnets mognadsnivå, egenskaper som nyfikenhet och benägenhet till risktagande kontra försiktighet, otillfredsställda kontaktbehov m.m. gör att varje beslut måste vara individuellt. Det blir aldrig ”rättvist” att hantera alla barn lika eftersom inga barn är lika. Gör man det blir somliga barn hämmade i sin utveckling medan andra blir utsatta för alltför stora risker.

Engagemang och uppmuntran

Vikten av engagemang och uppmuntran är något som ofta glöms bort i samband med internetanvändning. Spelar barnen fotboll är det nästan otänkbart att inte en förälder frågar hur det gick, när barnet kommer hem från en match. Men om man varit skicklig och framgångsrik när man är ute och spelar med/mot sina kamrater eller andra på nätet, är det inte många föräldrar som frågar eller uppmuntrar.

Ändå är chansen att barnet i framtiden kommer att ha nytta i sitt yrkesliv av sin ”träning” på nätet betydligt större än nyttan av fotbollen. Det gäller bara att se till att barnets liv är balanserat, med tillräckligt mycket fysisk aktivitet för en god utveckling. Och här behövs föräldrars stöd och gränsdragning, eftersom internet erbjuder så oerhört mycket som är attraktivt.

Lek och spel för utveckling

Vikten av lek och spel för barns utveckling har vetenskapligt bevisats. Men av någon anledning, kanske vår vuxna osäkerhet, har vi inte applicerat samma tänkande på spel på internet. För att veta måste vi lära oss, genom engagemang och frågor till barnen, sitta med och följa med i vad som händer. Gör vi det kan vi upptäcka vad som är bra, och fråga om sådant vi inte uppfattar som bra, eller inte förstår. Använda vår livskunskap mer kvalificerat, i stället för att reflexmässigt ta avstånd

från det vi inte känner till. Att sitta med och samtala med barn om deras liv på internet innebär att man genom sina frågor förmedlar sitt eget sätt att tänka, vilket berikar barnen. De får in aspekter de kanske inte tänkt på själva. De blir helt enkelt skickligare att hantera de risker de möter.

Vi vill ju oftast veta var barnen är och vad de har för sig i verkliga livet, och det borde vara detsamma när de är ute på internet. För visst finns där risker!

Speciellt sårbara barn

Inom elevhälsan känner man ganska väl till merparten av de barn och unga som är speciellt riskutsatta. Det kan handla om svikt i hemmets föräldraförmåga, om missbruk eller sjukdom i familjen. Det kan också ha sin grund i missförhållanden i skolan, som t.ex. mobbning eller dålig självkänsla, utan att man känner orsaken. Att inte vara som alla andra, t.ex. ha andra intressen, kan leda till känslor av utanförskap och ensamhet. Att vara tidigt fysiskt utvecklad som flicka eller sent utvecklad som pojke kan även det vara en belastning, som gör den unga mer sårbar.

Många elever som mår dåligt har ett självskadande beteende, vilket naturligt kan leda till att de tar risker på internet, även när de intellektuellt begriper att det är dumt.

För alla dessa elever kan det vara livsavgörande att någon vuxen ser en, accepterar en för den man är. Man måste få känna sig värdefull inför någon människa! Både lärare och elevvårdspersonal kan få den rollen för en ung människa. Det är troligen en av de viktigaste funktioner man har när man arbetar inom skolan.

Många som i unga år varit på glid med asocialt beteende har senare vittnat om att de klarade sig bra, kom på fötter och ordnade ett bra liv för sig till skillnad från kamraterna i gänget, därför att det fanns någon vuxen som såg dem. Påtagligt ofta var det en vuxen på skolan.

Att i samtalen med dessa unga även kunna ha med deras liv på internet är en angelägen uppgift, eftersom dera utsatthet gör dem sårbara även i den digitala världen. Man kan diskutera vad de upplevt i chattande och på olika communities, vilket ibland kan vara lättare att prata om än sig själv och sina egna problem i det verkliga livet. Man kan hänvisa till sajter där man kan få hjälp och stöd, t.ex. BRIS.se.

Jag är väl medveten om att många inom elevhälsan på senare år har fått nedskuren tid, ett större elevunderlag på sin tjänst. Det är lätt att då tycka att tiden inte räcker till att komma nära de mest struliga eller svårnådda riskeleverna. Men det behöver inte handla om lång tid, det vet jag efter 14 år som skolläkare, med de begränsade tidsresurser jag då hade. Det handlar om att visa att man ser och att man bryr sig om. Vilket kräver att man vill, att man orkar och vågar, att man har en tro på att eleven har resurser att ta till för att klara upp sin situation om rätt förutsättningar ges, t.ex. stöd och tillit från en vuxen. Min erfarenhet är att man ofta blir djupt imponerad över den styrka en del barn och unga med svårigheter besitter. Med vuxen erfarenhet kan man hjälpa dem att hitta mer konstruktiva lösningar, som gör att de själva mår bättre. Det är en spännande och lönsam satsning att samarbeta med en elev på detta sätt.

Tips och råd från Medierådet

Tio tips till föräldrar om internet

Internet är en plats för kunskap, umgänge, nöje och förströelse. Dessa tio tips ger dig som förälder stöd i vardagen och om något otrevligt händer.

Kom ihåg att även när ditt barn vet mer om teknik och nya medier än du själv så är det fortfarande du som har längst erfarenhet av det vanliga livets normer och regler, glädjeämnen och faror.

1. FÖLJ MED DITT BARN UT PÅ INTERNET

Det är bra för både ditt barn och dig själv om ni gemensamt upptäcker internet. Försök att tillsammans hitta webbplatser som är roliga, spännande och passande. Visa intresse för hur ditt barn kommunicerar och surfar på nätet. På det sättet grundläggs ett förtroende som gör det naturligt att prata om upplevelser på nätet även när barnet blivit lite äldre.

2. TALA MED DITT BARN OM INTERNET

En del vuxna använder i huvudsak nätet i arbetet, för bankärenden eller för att boka en resa. Barn och unga kanske främst använder internet för social samvaro, för att kommunicera med kompisar och bekanta. Låt livet på nätet bli ett vardagligt samtalsämne i familjen. Be att få se favoritplatserna och fråga vad som är spännande, kul och fascinerande. Ta några timmars "prao" med ditt barn med jämna

mellanrum. Låt dig inte avskräckas och var inte fördömande.

3. UPPMUNTRA TILL EN BRA SAMTALSTON ÄVEN PÅ INTERNET

Mycket av barns och ungdomars användning av internet handlar om kommunikation och att umgås online med kompisar och bekanta, t.ex. från klassen eller handbollslaget. Men nätets anonymitet gör det lätt att testa gränser och skriva saker som man aldrig skulle säga öga mot öga. Det kan leda till konflikter och sårade känslor som kanske inte skulle ha uppstått om man kommunicerade i verkliga livet.

Betona vikten av att inte skriva vad som helst på nätet. En bra regel är att bemöta andra som man själv vill bli bemött. Uppmana ditt barn att alltid tänka efter en gång till innan man publicerar eller postar något på nätet.

4. UPPMANA DITT BARN ATT VARA ÅTERHÅLLSAMT MED PERSONLIG INFORMATION

Många webbplatser uppmanar besökarna att dela med sig av personlig information, ofta för att få tillgång till innehåll och tjänster. Det finns även webbplatser vars innehåll helt bygger på besökarnas bidrag av t.ex. fotografier. Det är viktigt att ditt barn är medvetet om hur och när det förmedlar personlig information eller använder webbkamera. Många glömmer att internet är globalt och publicerar t.ex. en

bild för de närmaste kompisarna utan att tänka på att alla internetanvändare har möjlighet att både se, kopiera och sprida bilden vidare.

En enkel regel är att bestämma att ditt barn inte utan ditt godkännande lämnar ut information som hemadress, skola, telefonnummer, lösenord eller fotografier av sig själv.

5. LÅT INTE DITT BARN ENSAMT TRÄFFA OKÄNDA SOM DET FÅTT KONTAKT MED PÅ INTERNET

Internet är en positiv mötesplats för att lära känna andra och skaffa nya vänner. För att undvika otrevliga och kanske även farliga situationer är det viktigt att ditt barn inte träffar okända personer utan att vara i sällskap med föräldrar, vänner eller andra som barnet känner väl sedan tidigare. Ett eventuellt möte bör ske på en allmän plats där det finns andra människor närvarande.

6. LÄR DITT BARN ATT INFORMATIONEN PÅ INTERNET INTE ALLTID ÄR SANN ELLER OBJEKTIV

Barn använder nätet för att göra skoluppgifter, för att lära mer och för att hitta fakta om sina intressen. Informationsmängden är enorm och det är viktigt att ta del av den med urskiljning. Prata om källkritik med ditt barn och visa på olika sätt att kontrollera uppgifter eller vem som står bakom en hemsida.

7. VAR INTE FÖR KRITISK MOT DITT BARNS NYFIKENHET

Ditt barn kommer säkerligen att möta material som både du och barnet finner

stötande. Exempel kan vara pornografi och rasism. Kom ihåg att det är naturligt att vara nyfiken och vilja söka upp "förbjudna sidor". Ta tillfället som en möjlighet att diskutera och kanske sätta upp regler. När ditt barn blir äldre förändras behoven och barnets rätt till information ökar, samtidigt som förmågan till kritiskt tänkande utvecklas.

8. RAPPORTERA INFORMATION OCH HÄNDELSER SOM DU BEDÖMER VARA OLAGLIGA

Om ditt barn stöter på material eller utsetts för meddelanden via e-post eller chatt som det reagerar starkt emot är det upp till dig som förälder att försöka bedöma om detta är olagligt eller inte. Om du uppfattar det som olagligt rekommenderar vi att du gör en polisanmälan. Också material som upplevs som skadligt eller olämpligt kan det finnas anledning att rapportera vidare, antingen till din internetoperatör eller till någon som arbetar med frågor om barn och internet. Det är viktigt att du som vuxen kan och vill hjälpa till i en sådan situation.

Tänk på att spara bevis på det inträffade. Radera därför inte e-post eller loggfiler.

Polisen når du på www.polisen.se.

Varje internetoperatör har en särskild avdelning för missbruk som kallas för abuse-avdelning. Dit når du vanligtvis via e-post på adressen: abuse@domännamn

Det är också viktigt att du lär ditt barn att inte själv bryta mot lagen, t.ex. genom att hota eller ofreda någon eller att ladda ner musik, filmer, datorspel m.m. som är

utlagt på internet utan tillstånd från upphovsmannen.

9. TEKNISKA LÖSNINGAR KAN VARA ETT STÖD ATT HANTERA INTERNET

Det finns sätt att kontrollera och begränsa barns surfande. Genom att använda webbläsarens loggverktyg kan man se vilka hemsidor som besökts, och genom filter kan man stoppa åtkomsten till vissa sidor. Dessa sätt har sina brister och går att påverka eller komma runt. Var medveten om att dessa lösningar kan uppfattas som ett intrång i barnets integritet och kan radera ett förtroendefullt samtal kring internet.

Ett enklare tips för den som vill ha en icke-teknisk lösning är att placera datorn i ett öppet rum i hemmet där man lättare har överblick och kan prata om det som sker.

På www.surfalugnt.se kan du läsa mer om säkerhet på internet.

10. KOM ÖVERENS OM HUR INTERNET SKA ANVÄNDAS

Bestäm tillsammans i er familj vilka regler som ska gälla. Använd gärna vår guide som stöd:

- Hur behandlar man personlig information? (namn, adress, telefonnummer, lösenord, bilder, webbkamera, e-post, osv.)
- Hur uppträder man mot andra, t.ex. vid chatt, i e-post, med Messenger-program?
- Vilken typ av webbplatser och aktiviteter är och är inte acceptabla att besöka/delta i?
- Hur förhåller man sig till information och kontakter på nätet?

- Hur länge och vilka tider på dygnet får man använda internet?

Uppmuntra gärna till diskussion i barnets skolklass. Det är naturligtvis en fördel om det finns gemensamma regler, i klassen eller i skolan, om hur internet ska användas.

Källa: Medierådet. Läs mer och beställ eller ladda ned material på www.medieradet.se.

Tips till vuxna om barn, unga och mobiltelefoner

1. TÄNK PÅ ATT MOBILTELEFONEN OCKSÅ ÄR EN DATOR

I dag kan man ringa, skicka och ta emot sms, bilder och filmer, surfa på internet, se på tv och mycket annat via sin mobil. Många mobiltelefoner har avancerade funktioner installerade från början, t.ex. spel, mp3-spelare, kamera, e-post och chatt (t.ex. MSN). Det ger möjlighet till många positiva upplevelser, men innebär också fler risker.

2. KOM ÖVERENS OM HUR MOBILTELEFONEN SKA ANVÄNDAS

Bestäm tillsammans med barnet vilka regler som ska gälla. Använd gärna vår guide som stöd:

- Hur hanterar man personlig information som koder, lösenord, namn, adress, telefonnummer?
- Vilka bilder/filmer är det OK att ta emot, ladda ned och skicka via mobilen?
- Hur uppträder man mot andra, i t.ex. sms, chatt och e-post?

- Vilken typ av aktiviteter eller betaltjänster är tillåtna?
- Hur hanterar man nya och okända kontakter via mobilen?
- När ska mobiltelefonen vara på eller av – på natten, under skoltid, på bion etc.?
- Vart kan barnet vända sig om det uppstår problem?

Uppmuntra gärna till diskussion i barnets omgivning. Det är en fördel om det finns gemensamma regler – i klassen eller bland kompisarna – om hur mobilen ska användas.

3. LÄR BARNET ATT VARA FÖRSIKTIGT MED PERSONLIG INFORMATION

Tänk på att personlig information som personnummer, adress, foton av sig själv, lösenord, kort- och kontonummer etc. kan missbrukas av andra. En bra regel är att inte lämna ut egen eller andras personliga information via mobiltelefonen utan att först ha pratat med en vuxen som man litar på.

4. UPPMUNTRA TILL EN BRA SAMTALSTON

Tänk på att barnet kan vara både avsändare och mottagare. Det är därför viktigt att du lär barnet att inte bete sig illa eller såra andra. Det är lätt att snabbt skriva saker som man aldrig skulle säga öga mot öga. Prata med barnet om vikten av att behandla andra på samma sätt som man själv vill bli behandlad – också via mobilen.

5. VAR UPPMÄRKSAM PÅ OM BARNET UTSÄTTS FÖR MOBBNING

Hot, trakasserier och mobbning via mobilen förekommer. Om barnet blir kränkt är det viktigt att du visar att det inte är hans/hennes fel. Det är den som skickar hotfulla och kränkande meddelanden eller bilder som gör fel. Uppmuntra barnet att aldrig acceptera hot eller elakheter och att alltid kontakta en vuxen om det sker. Det är också viktigt att uppmärksamma skolan på denna mobbning. Spara alla bevis, exempelvis sms och mms. I allvarliga fall – gör en polisanmälan.

6. LÄR BARNET ATT VISSA HANDLINGAR ÄR OLAGLIGA

Det är olagligt att hota eller trakassera, att sprida nedsättande lögnar om någon eller att ladda ned material som är utlagt på internet utan upphovsmannens tillstånd. Det kan också vara olagligt att sprida bilder utan att den person som finns på bilden gett sitt medgivande.

Det finns också ett informationsblad som beskriver de vanligaste nätbrotten bland unga och lagen gäller oavsett om brotten sker på internet eller via mobilen.

7. TÄNK PÅ ATT BARNET KAN KÖPA MER ÄN SAMTAL MED MOBILEN

Barnet kan köpa en mängd saker med mobilen, t.ex. ringssignaler, bilder och medlemskap. Många prenumerations-tjänster innebär att det dras en summa varje vecka, men genom att skicka ordet STOPP till samma nummer som man beställde tjänsten från kan den stoppas. Tänk också på att det kostar att surfa på

internet genom mobilen. Var särskilt vaktsam vid utlandsresor. Diskutera hur och vad barnet får köpa och tänk på att ni kan skydda er mot höga räkningar genom t.ex. kontantkort, kreditspärr och spärrar mot utlandssamtal och betalteletjänster.

8. MINSKA RISKEN FÖR OBEHÖRIG ANVÄNDNING VID STÖLD AV MOBILEN

En stulen eller borttappad mobil kan orsaka problem eftersom mycket personlig information finns samlad i den. En personlig PIN-kod försvårar för obehöriga att använda mobiltelefonen. Om en mobiltelefon blir stulen går det att spärra både abonnemanget och telefonen. Det är därför bra att notera det IMEI-nummer som finns under mobiltelefonens batteri. Tänk på att även ett kontantkort kan spärras om det är registrerat hos mobiloperatören.

9. LÄGG IN ICE I ADRESSBOKEN – OM BARNET SKULLE RÅKA ILLA UT

Om barnet råkar ut för en olycka kan du snabbt bli kontaktad om ditt nummer finns i adressboken i barnets mobiltelefon under namnet ICE. ICE är en förkortning av In Case of Emergency. Tänk på att det går att lägga in fler kontaktpersoner och att lägga till +46 (Sverige) före själva numret.

Källa: Medierådet. Läs mer och beställ eller ladda ned material på www.medieradet.se.

Tips till föräldrar om dataspel

1. RESPEKTERA

ÅLDERSREKOMMENDATIONERNA

Det finns spel som kan vara olämpliga för barn. Därför är alla spel märkta med åldersrekommendationer enligt det europeiska PEGI-systemet. Som komplement till åldersrekommendationen finns även symboler som beskriver om spelet innehåller, t.ex. våld. Även om rekommendationerna bara är vägledande så bör de respekteras.

Läs mer på www.pegi.info där du även kan söka reda på vilken åldersrekommendation ett visst spel har.

2. SPELA SJÄLV OCH GÄRNA

TILLSAMMANS MED DITT BARN

För att förstå hur spelen är uppbyggda och vad som är så roligt är det viktigt att spela själv. Prova också att spela tillsammans med ditt barn och få en ökad förståelse för barnets upplevelser. Om man har yngre barn kan det underlätta att placera datorn i ett gemensamt utrymme i hemmet.

3. DET ÄR SKILLNAD PÅ SPEL OCH SPEL

Det finns många olika typer av spel och genrer. En del spel kan man sätta sig med några minuter och få utbyte av, medan andra kräver längre sammanhållen tid. Försök att ta reda på lite mer om vilka typer av spel ditt barn är intresserat av, är det t.ex. onlinespel? Eller bilracing på en tv-spelskonsol?

4. KOM ÖVERENS OM HUR LÅNG TID OCH VILKA SPEL BARNET FÅR SPELA

Bestäm hur lång tid per dag och vilka tider på dygnet barnet får spela om speLAN-

det börjar ta tid från läxor, kompisar och andra aktiviteter. Be barnet att komma med ett eget förslag, oftast är det mer restriktivt än vad vuxna tror.

5. TA REDA PÅ LÖPANDE KOSTNADER

För vissa onlinespel tillkommer en prenumerationsavgift per månad utöver det man betalar för att köpa själva spelet. Det finns även onlinespel med ”virtuell valuta” som man köper för riktiga pengar, t.ex. via sms. Ta reda på vilka extra kostnader ett visst spel för med sig innan du köper det.

6. UTBYT ERFARENHETER MED ANDRA VUXNA

Prata med andra vuxna och föräldrar om vilka regler och gränser de använder sig av och vilka spel som passar just ditt barn.

Källa: Medierådet. Läs mer och beställ eller ladda ned material på www.medieradet.se.

Checklista för mötesplatser på nätet

Funderar du som förälder på vilka mötesplatser på nätet som är lämpliga för ditt barn? Medierådet har sammanställt några punkter som kan vara till hjälp.

1. VEM ELLER VILKA STÅR BAKOM MÖTESPLATSEN?

Titta efter uppgift om ansvarigt företag, kontaktperson, telefonnummer och/eller e-post. Detta bör finnas väl synligt redan på förstasidan. Testa gärna om det är möjligt att komma fram via telefon eller om du får svar på en fråga via e-post.

2. FINNS NÅGON INFORMATION TILL FÖRÄLDRAR REDAN PÅ STARTSIDAN?

Kan du som vuxen ta del av information om mötesplatsens målgrupp, tjänster etc. utan att du först måste bli medlem?

3. VILKA REGLER GÄLLER?

Oftast måste man acceptera vissa användarvillkor när man registrerar sig som medlem. Läs dessa villkor noggrant.

4. VART KAN MAN VÄNDA SIG OM NÅGOT OBEHAGLIGT HÄNDER?

Hur kan barnet anmäla händelser eller regelbrott på mötesplatsen, t.ex. mobbning eller olämpliga bilder? Går det att blockera användare som man inte vill ha kontakt med? Finns det någon anmälningsfunktion eller tydlig uppgift om vart man ska vända sig?

5. HUR HANTERAS ANVÄNDARNAS PERSONUPPGIFTER?

Vilka personuppgifter måste man uppgive när man registrerar sig som medlem? Vilka uppgifter är synliga på mötesplatsen? Kan man välja att ens uppgifter bara syns för de man redan känner? Hur hanteras barnets personuppgifter, säljs de vidare till andra aktörer?

6. VAD KOSTAR MEDLEMSKAP OCH TILLÄGGSTJÄNSTER?

Ta reda på hur mötesplatsen finansieras. Vilken typ av annonsering förekommer? Ofta är själva medlemskapet gratis medan tjänster som t.ex. fotoalbum, dekorationer till den egna presentationssidan eller andra attraktiva tjänster kostar pengar. Betalning kan ske via sms eller

genom betalsamtal. På vissa mötesplatser kan man köpa eller prenumerera på en slags virtuell valuta. Undersök hur en sådan valuta fungerar.

7. BLI SJÄLV MEDLEM

Skapa dig en egen uppfattning genom att själv testa hur det är att använda mötesplatsen. Vilket intryck får du av språket, attityden och tonläget? Du kommer förmodligen att upptäcka många nya saker och få en bättre förståelse för hur en mötesplats fungerar. Dessutom blir det lättare att prata med ditt barn om vad som händer på nätet.

Källa: Medierådet. Läs mer och beställ eller ladda ned material på www.medieradet.se.

Ordlista

adda lägga till någon/något, görs ofta i chattar och på communities

blocka stoppa/blockera någon från t.ex. chatt eller community

blogg kort för webblogg, en loggbok/dagbok på nätet

chatta att tala i realtid med någon på internet via textmeddelanden

community eller nätgemenskap är en social mötesplats på internet med tjänster som t.ex. gästbok, blogg, intern e-post, bildgalleri och kompis-listor

Facebook snabbt växande community med medlemmar världen över

FAQ "Frequently Asked Questions", sammanställning av vanliga frågor

google söka information på internet med sökmotor, t.ex. Google

grooming att ta kontakt med barn i sexuellt syfte

LunarStorm Sveriges äldsta community, medlemmarna är yngre än på t.ex. Facebook

MSN Messenger ett chattprogram, kommunikationen sker i realtid via textmeddelanden, smileys, mikrofon och webbkamera

MySpace community som är särskilt populär bland musiker och musikintresserade eftersom man kan lägga ut låtar för andra att lyssna på

mp3 ett ljudfilsformat t.ex. för musik

Playahead svensk community som är populär bland tonåringar

poddradio eller "podcast" är en metod att publicera och för lyssnaren att prenumerera på ljudfiler eller film via internet

sajt en webbplats eller -sida, t.ex. www.medieradet.se

smileys uttryckssymboler, även kallade "emoticons", som indikerar sinnesstämningar i sms, text- och e-postmeddelanden, t.ex. :-) glad och :-(ledsen, arg

STORA BOKSTÄVER i t.ex. e-postmeddelande eller sms betyder att man SKRIKER

streama att lyssna eller titta på en fil samtidigt som den laddas ner

WoW World of Warcraft, populärt onlinespel med fler än 9 miljoner användare

YouTube webbplats med videoklipp som är uppladdade av sajtens användare

Källa: Medierådet. Läs mer och beställ eller ladda ned material på www.medieradet.se.

Länktips

Här är alla länkar som nämnts i detta nummer samlade, samt någon ytterligare.

www.bra.se

www.fair-play.se

www.medieradet.se.

www.pegi.info

www.polisen.se

www.rodasidorna.se

www.saferinternet.org.

www.skolutveckling.se/skolnet/kolla

www.surfalugnt.se

MEDIERÅDET

– kunskapscentrum om barns och ungas medievardag

Medierådet är en kommitté inom Regeringskansliet som arbetar med barns och ungas mediasituation, med syfte att minska riskerna för skadlig mediepåverkan. Uppdraget gäller alla rörliga bildmedier, exempelvis film, tv, dvd, dataspel och internet. I korthet ska rådet:

- Vara expert på medieutvecklingen och dess konsekvenser för barn och unga
- Följa forskningen om mediepåverkan samt sprida fakta och ge vägledning
- Driva på branschernas självreglering
- Verka för ökad mediekunskap i skolan
- Skydda och stärka barn i det nya medielandskapet i samarbete med andra aktörer
- Följa den internationella utvecklingen och delta i internationellt samarbete på området
- Ägna våldsskildringar och pornografi särskild uppmärksamhet samt ha ett tydligt genusperspektiv

Medierådet driver en kampanj för en säkrare användning av internet bland barn och unga, Det unga internet. Kampanjen drivs med stöd från EU och är en del av det europeiska nätverket Insafe. Läs mer om samarbetet inom EU på www.saferinternet.org.

Medierådet genomför omfattande studier av barns och ungas mediasituation genom den återkommande rapporten Ungar & Medier. 2008 års undersökning kommer att publiceras under oktober/november.

Medierådet följer forskningen, tar löpande fram informationsmaterial samt publicerar rapporter om barns och ungas medievardag.

För mer information och för att beställa eller ladda ned material kostnadsfritt, se www.medieradet.se

*Medierådets seminarier **Det unga internet** under hösten 2008:*

15 augusti Växjö (gymnasielärare)

23 september Falun (skolledare)

2 oktober Umeå (socialarbetare)

29 oktober Oskarshamn (socialarbetare)

Medierådet

Kulturdepartementet/Ministry of Culture, SE-103 33 Stockholm, Sweden

08-405 10 00 info@medieradet.se www.medieradet.se

Två nyheter från Gothia Förlag

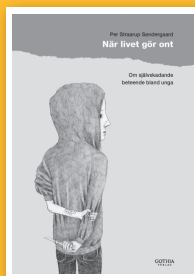
Olycksfall i lek och idrott hos barn och ungdomar

ELSIE SETTERBERG

Många små olyckshändelser sker i samband med lek och idrott. Mycket kan avhjälpas på plats; det kan handla om enkla åtgärder som man inte behöver vara sjukvårdsutbildad ledare för att klara av. Dessa åtgärder hittar du i denna behändig bok!

Elsie Setterberg är sjuksköterska, vårdlärare och huvudinstruktör i HLR.

2008, 48 sidor, ISBN 978-91-7205-579-7

När livet gör ont Om självskadande beteende bland unga

PER STRAARUP
SØNDERGAARD

Denna bok presenterar en grundlig och nyanserad bild av en ny och utbredd ungdomsproblematisering. Boken baseras på intervjuer, både med de unga själva och med vuxna som möter dessa ungdomar i sitt yrke. Den innehåller dessutom många faktarutor med kompletterande information, länkar och tips om vidareläsning.

Boken är viktig för alla som i sitt yrke möter ungdomar. Den passar även att använda som diskussionsunderlag i skolor och ungdomsgrupper.

Per Straarup Søndergaard har skrivit ett flertal böcker om ungdomar och deras livssituation. Denna svenska utgåva av När livet gör ont är granskad och bearbetad av BRIS.

2008, 168 sidor, ISBN 978-91-7205-576-6

Ja tack, jag beställer:

- ex av **Olycksfall i lek och idrott**, Pris 95 kr/st
(90 kr/st vid köp av minst 5 ex, 85 kr/st vid köp av minst 20 ex)
- ex av **När livet gör ont**, Pris 180 kr/st (170 kr/st vid köp av minst 5 ex)
- ex av **Elevhälsa nr 1 2008-2009, Det unga internet**, Pris 185 kr/st (720037)
- st prenumerationer av **Elevhälsa**, 4 nr/läsår, Pris 596 kr (720036)

Moms och frakt tillkommer.

NAMN _____

E-POSTADRESS _____

ADRESS _____

POSTORT _____

TEL _____

FAX _____

Gothia Förlag AB, Box 22543, 104 22 Stockholm, Kundservice 08-462 26 70,
fax 08-644 46 67, info@gothiaforlag.se, www.gothiaforlag.se

GOTHIA
FÖRLAG

© 2008 Författarna och Gothia Förlag

ISSN 1102-3112
ARTNR 720037
BESTNR ABONNEMANG 720036

KOPIERINGSFÖRBUD!

Mångfaldigande av innehållet i denna skrift, helt eller delvis, är enligt lag om upphovsrätt förbjudet utan medgivande av förlaget, Gothia Förlag AB, Stockholm. Förbudet avser såväl text som illustrationer och gäller varje form av mångfaldigande.

ANSVARIG UTGIVARE Ingela Skantze
I REDAKTIONEN Annika Strandell (huvudredaktör),
Susanne Bardell Carlbring (förlagsredaktör)
GRAFISK FORM Anna Hild
LAYOUT ord & form, Karlstad
FOTO FCM/GRAPHIC/PHOVOIR
Bodil Johansson/Bildarkivet.se (s. 4)
Leif Johansson/Bildarkivet.se (s. 15 och 26)
Jesper Molin/Bildarkivet.se (s. 33)
TRYCK Elanders Sverige AB, Mölnlycke 2008

Gothia Förlag
Box 22543, 104 22 Stockholm
Kundservice 08-462 26 70, Fax 08-644 46 67
www.gothiaforlag.se